

Petar ŠIMUNOVIĆ

Zagreb

ČAKAVŠTINA SREDNJOBALMATINSKIH OTOKA

Već podavno pisao je moj učitelj i profesor M. Hraste prikaze govora otoka Brača (Bč), Hvara (Hr) i Visa (Vs). Ti prikazi tiskani su u različitim časopisima i nisu bili jednakog opsega i jednako iscrpni. Kako je na spomenutim otocima isti govor, a od pisanja spomenutih prikaza prošla su četiri desetljeća, pokazala se potreba da se i u Čakavskoj riči taj dijalekt prikaže cjelovito, pogotovu što se upravo posljednjih godina pojavilo nekoliko literarnih djela napisanih na ovom dijalektu. Poticaj za ovaj prikaz dao mi je urednik Čakavske riči prof. dr R. Vidović. Ovaj se prikaz temelji na Hrastinim radnjama i na bogatoj gradnji koju sam dugo godina skupljao po ovim otocima za hrvatskosrpski atlas, za općeslavenski dijalektološki atlas i za onomastočku obradu ovih otoka. Uzeo sam u obzir i golemu leksičku gradnju koju je M. Hraste skupljao za Čakavski rječnik srednjobalmatinskih otoka i koju je od A do P već bio obradio god. 1968-1970. u Slavenskom institutu Kelnskog sveučilišta i koju sam kao stipendist Humboldtove zaklade, po želji pokojnog profesora Hraste, dopunio i obradio do kraja u istom institutu od god. 1972. do god. 1975. pod uredništvom prof. R. Olescha, koji će taj rječnik tiskati pod naslovom M. Hraste - P. Šimunović, Čakavischer Wortschatz u svojoj seriji Slavistische Forschungen.

U vrijeme pisanja ovoga prikaza ovim se govorom služilo 12.830 žitelja u 4.110 domaćinstava na Braču, 11.326 žitelja u 3.577 domaćinstava na Hvaru i 5.054 žitelja u 1.882 domaćinstava

na Visu.

Na Braču su obuhvaćena ova naselja: Bobovišća (Bb¹⁾ 75/31), Bol (Bl 1007/303), Dol (D/B 330/88), Donji Humac (DH 256/81), Dračevica (D 137/57), Gornji Humac (GH 320/90), Ložišća (L 288/120), Milne (M 1058/355), Mirca (Mc 340/99), Murvica (Mur 79/23), Nerežišća (N 711/259), Novo Selo (NS 242/75), Postira (Ps 1304/379), Povlja (Pv 445/161), Pražnica (Pr 437/129), Pučišća (Pč 1304/379), Selca (S 1128/403), Splitska (Spl 251/82), Supetar (Sp 1475/481), Sutivan (St 583/230), Škrip (Š 312/97). Sumartin kao štokavsko naselje nije uzeto u obzir.

Na Hvaru su obuhvaćena ova naselja: Bogomolje (Bg 335/112), Brusje (B 339/105), Dol (D/H 497/153), Gdinj (Gd 450/123), Hvar (H 2534/912), Jelsa (J 1459/445), Grablje (G 161/40), Sveta Nedija (SN 147/38), Pitve (Pt 287/89), Poljica (Plj 194/54), Rudina (R 74/28), Selca kod Starog Grada (S/H 53/18), Stari Grad (SG 1158/539), Svirče (Sv 584/142), Vrbanj (Vr 785/228), Vrboska (Vrb 552/178), Vrisnik (Vrs 349/87), Zestražišće (Z 422/109). Sućuraj kao štokavsko naselje nije uzeto u obzir.

---

1) U zagradama su slovima označene kratice koje se upotrebljavaju uz primjere, među kojima su najčešće D (Dračevica, Brač), B (Brusje, Hvar), K (Komiža, Vis). Prvi broj označuje žitelje, a drugi domaćinstva u naselju.

Na Visu su obuhvaćena ova naselja: Biševo (BS 56/6), Borovik (Br 29/11), Dračevo Polje (DP 41/19), Komiža (K 1978/699), Marine Zemlje (MZ 118/47), Oključna (O 44/7), Plisko Polje (PP 36/15), Podselje (56/22), Podstražje (78/33), Podšpilje (Pš 74/34), Pothum-

lje (Ph 110/44), Vis (V 2234/832), Žena Glava (ŽG 120/53).

Za dijalekat ovoga otočja značajna su ova tri činioca:

a) Na ovom otočju nije već od XVI stoljeća migriralo pučanstvo u značajnijem broju. Struktura otočke čakavštine nije bitno narušena. Za kandijskog rata, sredinom XVII stoljeća, na istočnim dijelovima Brača i Hvara došlo je štokavsko pučanstvo koje je osnovalo naselja Sumartin na Braču i Sućuraj na Hvaru. Gradnja ovih naselja nije uzeta za ovaj prikaz. Otočka čakavština, prema tome, imala je prirodan razvitak i današnje stanje ne razlikuje se bitno od onoga potvrđenog u povijesnim spomenicima i literarnim djelima pisaca ovoga područja.

b) Od početka 20. stoljeća da do danas vrlo se mnogo stanovništva iselilo, tako da je sada u naseljima pretežno starije pučanstvo. S njime i ovaj dijalekat sve više odlazi u mijenu i zaborav. Naselja, čije su potvrde najfrekventnije u gradnji ovog prikaza, Dračevica, Škrip (Bč), Brusje, Vrbanj (Hr), Komiža, Vis (Vs) sačuvala su najjerhšičniji govor.

c) Nagli socijalni preobražaj sela, pa škole, dnevni tisak, radio, televizija, razvitak turizma, bolje komunikacijske veze sa štokavskim pučanstvom u posljednjim desetljećima narušili su najviše izvornu strukturu govora, osiromašili stari leksički fond i prekinuli logičan tok razvitka na svim jezičnim razinama. Iako ovaj prikaz opisuje govor današnjih sedamdesetogodišnjaka, treba imati na umu da se on ne ostvaruje jedinstveno. Ovim se narječjem govori na tri otoka u pedesetak naselja. Uz to su pojedina naselja i grupe naselja razvijale i napuštale neke fonetske, morfološke, sintaktičke, skcenatske, tvorbene i semantičke značajke, koje nije moguće, a nije ni namjera u ovakvu prikazu iscrpno popisati i opisati. One

su djelomično navedene u gradji i u primjerima govora s ovoga područja. Uostalom, dijalekatsko istraživanje i dijalekatski opis nisu nikada kompletni. Oni hvataju izoglose sustava. Rječnik bi, kad bude tiskan, trebao biti sveobuhvatan i donijeti ono što je dijalektolog previdio ili zanemario, a čuje se samo tako (u tom času, na tom mjestu i od tog ispitanika). Dijalekt gotovo da nema norme, nema gramatike koja izvornim govornicima propisuje kako će govoriti, a u leksiku on je otvoren sustav. Najveći broj potvrda navodi se iz Brusja (Hr) koje je rodno mjesto M. Hraste i iz Dračevice (BČ), koje je rodno mjesto P. Šimunovića. Oba su autora desetak godina skupljali jezično blago i svaka je njihova potvrda, i kada je ad hoc dana, ovjerana, tj. izgovorena ili se baš tako mogla izgovoriti od njihovih sumještanaca, a najčešće od njihovih roditelja i starijih ukućana. Oba su autora istraživala govor otoka Visa, M. Hraste u nekoliko navrata, a P. Šimunović dvaput i to samo u Komiži. Oba su autora imala golemu gradju iz drugih naselja na svojim otocima. U obzir je uzimano jezično blago otoka Korčule, Šolte i susjedne obale od Omiša do Trogira, u kolikoj je mjeri to bilo dostupno autorima s obzirom na provjeru izgovora i skenata i ako se uklapalo u leksički sustav ovih srednjodalmatinskih otoka.

Skupljao sam dijalekatsku i toponomastičku gradju u svim naseljima. Taj leksik pokriva različite djelatnosti (poljodjelstvo, ribarstvo, stočarstvo, kamenarstvo, pomorstvo itd.). Takvu gradju nije moguće dobiti u jednom naselju. U opisu govora valjalo je tu gradju uzeti u obzir, a opis temeljiti na govoru jednog naselja. U ovom radu to je govor Dračevice (D), naselja u unutrašnjosti otoka Brača, koja ima prilično arhaičan sustav. Primjere koji odudaraju od toga govora označivao sam kraticom mjesta ili otoka gdje su ti.

primjeri (kao riječ ili kao dijalekatska posebnost) u upotrebi.

Uz radove M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Hvara, Biblioteka Južnoslovenskog filologa 8, 1937, 1-55; Čakavski dijalekt ostrva Brača, Srpski dijalektološki zbornik X, 1940, 1-64; Osobine govora ostrva Visa, Beličev zbornik, 1937, 147-154, uzeo sam u obzir rad M. Desnovića, Lingvistički atlas Mediterana II, Anketa na Visu/Komiža, Rad JAZU 344, 1966, 5-55; akcentuirane tekstove Z. Wagnera, Drobne teksty šćekawskie z wysp dalmatyńskich Hvar i Brač, Studia z filologii polskiej i slawianskiej 4, Warszawa 1963, 119-153. Rad R.E. Whytea, Čakavian Dialekt - komiški, The University of Wisconsin Ph D, 1967, 5-7. nisam konzultirao, a rad M. Moskovljevića, Govor ostrva Vis, Issledovanija po serbochorvatskomu jazyku, Institut slavjanovedenija i balkanistiki, Moskva 1972, 105-156. nisam uvažio jer je nepouzdan i u gradnji i u obradi.

V o k a l i z a m

Općenito se može tvrditi da se na ovim otocima u govoru javlja šest dugih i šest kratkih vokala. U većini naselja na Braču u kratkim slogovima imamo ove vokale

/i/	/u/				
/e/	/o/	a u dugim slogovima		/ī/	/ū/
/a/	/o/			/ē/	/ō/
				/ā/	/ō/

U Sutivanu u dugim slogovima ne dolazi /ā/, a na Bolu, djelomično u G. Humcu i u Pučišćima, pod utjecajem hvarskih govora, razvio se u dugim slogovima reda /e/ i /o/ gotovo diftonski izgovor.

Ovdje imamo

/ī/   /ū/
 /ie/   /uo/
 /ā/   /ua/

Na Hvaru u kratkim slogovima nalazimo petočlani sustav

/i/	/u/	dok u dugim slogovima imamo kao na Braču		
/e/	/o/	šestočlani	/ī/	/ū/
/a/			/ē/	/ō/
			—	—
			/ā/	/ō/

U Vrbanju, Svirčima, Vrisniku, Svetoj Nediji i Pitvama umjesto /ō/ < /ā/ javlja se zatvoren, gotovo diftonski, izgovor, koji sadrži u početnoj mori neke artikulacione elemente vokala /o/, odnosno vokala /u/, ali je takav dugi /ā/ /a/ ipak jedinstven sliven glas - monoftong. Analogno tome /ē/ i /ō/ nešto su manje zatvoreni. U Milni na Braču na mjestu /ā/ javlja se izgovor /oa/. U Starom Gradu, a nešto manje izrazito u Dolu (Hr), Vrboskoj, Jelsi, Pitvama i Zastrašiću javljaju se kao i na Braču gotovo diftonski fonemi reda /ē/ i /ō/.

U Komiži na Visu u kratkim se slogovima javlja čak sedmočlani vokalni sustav /i/, /e/, /e/, /a/, /o/, /o/, /u/, a u dugim slogovima šestočlani kao u većini bračkih i hvarskih naselja. Slogotvorno /r/ javlja se jedino na Braču u svim naseljima osim na Bolu, gdje je defonologiziran u sekvenciju fonema /a/ + /r/ u kratkim i /o/ + /r/ u dugim slogovima. Na Braču je /r/ uvijek kratak.

Pojedinačne napomene

Vokal /a/. Najočitija zatvorenost očituje se na vokalu /a/. U du-

gim slogovima on je preko diftonga /^ao/ (Vr), /^ua/ (Bl, SG), /^oa/ (M) prešao u /o/, kako je u većini naselja. Kako su se na sva tri otoka dugi vokali u određenim položajima pokratili nakon prijelaza /a/ > /o/, zatvorenost vokala /a/ je ostala, pa je umjesto /a/ u zanaglasnom slogu nakon skraćivanja kvantitete dobiveno /o/. To je vidljivo u G. pl. ž. r.: sèstor, tìkov, crìkov, smòkov,²⁾ u G. sg. imenica sr. r. na -je i -stvo: imòño, zdròvjo, rasvanùcò, sužòñstvo, karòñstvo; u N. sg. ž. r. složene deklinacije: stòro Mòrà, žùto daskà, mìlo dìvnà, lùdo srića; u glagolu V. vrste I. razreda: gùzoš, pì-ton, ròjomo, pùšćomo, bùcote, uživodu; u participu perfekta aktivnog: stò, stòla, stòli; pìvo, pìvola, pìvoli; plàko, plàkola, plàkoli i u dugim slogovima koji su po položaju dugi: nàručoj, glòvè, mlòtit, kùtnok, vojàlo, pùjoglovac, žòja, žòdan, ujòt, jòdar itd.

Naglašeno /^ua/ u otvorenom slogu izvan ultime i ispred nekadašnjeg /^u/ u većini čakavskih naselja na sva tri otoka produljen je i ima redovito akcenat ~ : jàma, kràva, vojàla, žàtva, pàrst, kàrst. Ta je produljenost skorašnja, ne mnogo starija od jednog stoljeća. Takvo /a/ nema ni zatvoren ni diftonski izgovor i ispunja mjesto u vokalnom sustavu, gdje je /a/ bilo izgubljeno nakon zatvaranja dugih vokala i prešlo u /o/.³⁾ Dugo /a/ u zatvorenu slogu nalazi se katkad u neologizmima (vlàk) u vlastitim imenima Màre, Dàne, Màrović, Gàbrè, u nekim stranim riječima: bràvo, ràdijo i stranim toponimima: Bàri, Atlàntik itd.

Vokal /o/. U dugim slogovima /o/ je zatvoreno u govoru većine naselja.

---

2) Sekundarno /a/ dolazi ovdje radi razbijanja kons. grupa:

máčok, ovčc, zemčj; a javlja se takodjer i u pojedinim riječima: nataščè, ššajen, čaklò, žžánen; na kraju prijedloga u proklizi: kro-zò me, uza zíd, podò se, pridò né, uza skále, níza stronu; u složenicama: obesipot, salit, občc itd.

3) Do produljenja /ǎ/ > /ǎ̃/ u takvu položaju nije došlo u Sutivanu zbog utjecaja splitskoga govora i u naseljima na istoku Brača i Hvara koja su pod utjecajem štokavskog dijalekta u Sumartinu, odnosno Sućurju.

na sva tri otoka: ròd, vòl, nòs, nòc, bròd, mòru, Dòma. Takvo /ǒ/ naravno, razlikuje se od dugoga /ā/ ròd (= rad): ròd (rod, npr. loze), ròj (= raj); ròj (roj, npr. pčela), most (boja, masnoća): mòst (= gat, most), nòc (naći): nòc (= noć), kozòn (I. sg. od kozà): kozòn (D. pl. od kozà), postòl (= postao): postòl (cipela) itd. Dugo /ǒ/ u kasnije pokraćenim slogovima zadržava svoju zatvorenost: sìlon (I sg. od sìla), mlòdo živo, nòvoj, sìnoć, jùtroš, ù Dòl, ù bròd, ně pòl, pòl bòr itd., tako je dobiveno kratko zatvoreno /ǒ/ ⁴⁾ Dugo /ǒ/ je u Komiži i nekim drugim naseljima na Visu vrlo zatvoreno, tako da se izgovara kao /u:/ bròd, nùs, Plisku Pòje, alerùj, ùn itd. U govorima onih naselja čiji vokali naginju diftonskom izgovoru dugo /ǒ/ realizira se kao /uo/. Tako je u SG, D/Hr, Vr, J, Pt, Z, Bl, GH i Pč.

Vokal /e/. U dugim slogovima vokal /e/ ima zatvoren izgovor: pèt, mèso, prvèga, ženè, Dēsà, vèzàt, vazèst, grèb, rèst, rèpàk (B). U kratkim i pokraćenim slogovima ostaje "srednje" /e:/ tèpsal, teplina, krèst, tèga, stòrega, osim u Komiži gdje se dugo /ē/ u, po porijeklu, dugim slogovima ostvaruje od normalnog srednjeg /e/ do /i:/ glòvi ili glòvě G.sg., vèzàt ⁵⁾ itd.

U ovim govorima nalazi se nekoliko ekavizema kao što su leksemi: věnac, òzleda, sěst, kòren, gòre, dòle, telesò, starešina, osěknùt, ozlědit, zanovětāt, prěns (D) 'čas prije', vretenč, òbe, òbe-dvi, Bělic, krelč, kòstret, jěstreb itd. Osobito treba istaći stari prijedlog i prefiks prě koji se javlja kao pri i katkad kao pre, ili sasvim reducirano kao pr.

4) Ova pojava pokraćenog |o| nije tipična za hvarska naselja. Pridjevski oblik na -sk- u srednjem rodu, tip tršćonski, -o, -o (BČ)/-u (Vs), često gubi zatvorenost i izjednačuje se sa ženskim rodom, osobito na Hvaru.

U naseljima u kojima dugi vokali |ā| i |ō| neginju diftongiranju dugo se |ē| realizira poput dvoglasa |ie|: piět, miěso, riěst, zeniě, vaziěst itd.

Vokali |i| i |u| ostvaruje se normalno srednje u dugim i u kratkim slogovima.

Vokal |r̥|. Vokalno r /r̥/ dolazi samo u govoru bračkih naselja, osim na Bolu, gdje su ispred |r̥| vokali |a| ako je slog kratak i |o| ako se slog izgovara dugo. Pri tome se |a| u sekvenciji |a + r̥| ponaša kao |ā| u otvorenu slogu i duži u |ā|: pārsta, svārhu, svārdal. Na Braču se često i drugi vokali gube uza |r̥|, osobito vokal |i| i |e|, pa se na taj način dobiva sekundarno |r̥|. Taj je ostvaraj fakultativan, ograničen na pojedine lekseme, na pojedine govornike i u određenim kontekstima. Pojava je osobito česta u Milnoj, Škripu, a nešto manje u Dračevici: vřća (M), skřna (M), břme (M), zdřlo (D), prtōkāt (D), prñit (Š), trnoge (M), prgodišćit (D), prko (Š), břtva (Š), grhotā (Š), prpovīdāt (Š). Ako su vokali |i|, |e| uz |r̥| u dugu položaju, onda se oni

ne gube: sridà, drivo, crikva. Sličnu pojavu zamjećujemo i s vokalom |i| uz |l| u Milnoj: Mlnôa, miza itd.

Hijet. Postotak vokala u odnosu na konsonante je vrlo visok, i do 42%. Tako se često nadju u susjedstvu dva vokala u različitim kombinacijama: petnâest, obaiglât, pâuk, naûšna, receûda, reušit

---

5) O ovoj pojavi u nekim drugim dijaletskim sredinama usp., P. Ivić, Paralele poljskome pohylenie na srpskohrvatskom terenu, In: Studia lingvistica in honorem T. Lehr - Splawinski, Kraków 1963, 227-243; isti, Refonologizacija količestva glasnovu v kačestvo v odnom jugovostočnom serbskom govore, Obščeslavjanski lingvističeskij atlas (Materyali i issledovanija) 1971, 18-21; P. Šimunović, Dijalekatske značajke buzetske regije, Istarski mozaik br. 5-6, 1971. itd., ali se čuje dvojak izgovor, a hijetom i bez njega: sa-vûra i saûra, baûl i bavûl, braûra i bravûra, gaûn i gavûn. Hijet se može izbjeći kontrakcijom: slipôčnica (< slipoočnica), nî (< nije) i monoftongizacijom: pôjde (< po + ide), kâ (< kao), jôpet (< i opet) itd.

Kontrakcija vokala prilično je česta: pôs (< *pojes), viš, vište (< vidiš, vidite), nîmote (< ne imate), plavûće (< plava-juće), stôt (< stajeti), probûć (< preobuć), hocimo (< hodi simo), gôspâ (< gospoja).

Analogija se javlja češće kod zamjenica i priloga: vâ : tâ ili otâ : ovâ; onâ/nâ, onô/nô, ovî/vî, ovô/vô, ovâko/vâko, vôde/nôde, vâmo, nâmo; ali i prema ovô dolazi otô (pored tô), prema ovî javlja se otî itd.

Ispadanje vokala javlja se a) na početku riječi: skôruša,

tòki, vòki (= ovèki), volìki (= ovolìki), nòki, nolìki ... b) u sredini riječi: mìza, bìme, grhotà; u 1. i 2. l. pl. imperativa: gìmmo, gìnte, cvàlmo, cvàlte; rèsmo, rèste; čìmmo, čìnte. Ova je pojava raširenija osobito u naseljima u unutrašnjosti otoka Brača; c) na kraju vokala ispada u infinitivu, u participu prezenta, kao i u 2. l. imperativa: krèst, igràt, lovìt, čùvàt, pèc, rèc; strižuc/strižuc, čuvàjuć, cvatuc, vòdec; sèd, govòr, pèc, júb, čín ...

Dodavanje vokala javlja se a) na početku riječi kad riječ počinje vokalom, a riječ pred njom svršava vokalom: ùjoko, u_jùsta, i_ Jècija, u_Jamèrike, b) u sredini riječi: ujavìstìt, projìdrit, a tako je i s pokretnim vokalima u enklitikama: ùzo_se, uza_zìd, podò_se, prìda_don, nìza_stronu, krozò_me itd.

Suglasnici

Suglasnički inventar čine ovi fonemi u tabeli

TABELA		velari	labijs- li	labijoj- dentali	palato- alveolari	palato- li	dentali
okluzivi	b.	k	p		t' (=ć)		t
	z.	g	b		d'		d
afrikate	b.					č	c
	z.						
spiranti	b.	x (=h)		f	ś	š	s
	z.			v	ź	ž	z
prednjojezič- ni sonant						j	
nezali			m			ń	n
likvide	lat.						l
	vibr.						r

Taj inventar ima sve osobine čakavskog konzonantizma, kao što je nesupstituiranje /f/, čuvanje /h/, postojanje palato-alveolara [tʰ], [dʰ], izostanak zvučnih afrikata [ʒ] i [ʒʰ], eliminiranje [l̥] glasom [j] (jübov) ili sekvencijom fonema /l/ + /j/ (veselje), koje su osobine većine čakavskih govora. U nekim naseljima uz more kao u Supetru, Sutivanu i Milni na Braču, u Hvaru na Hvaru i u Visu i Komiži na Visu konzonantizam se pod utjecajem mletačkog govora od 16. st. neovamo razvijao u drugom smjeru, koji je doveo do pojave čakavizma, tj. do neutralizacije frikativnih fonema /s/ [š] u /sʰ: Viš, šúša; /z/ [ž] u /zʰ: kožá, kóža i zamjene /č/ sa /cʰ: covik, kjuč, što je inventar konsonanata u tim naseljima još više pojednostavnilo.

Iz sudbine pojedinačnih konsonanata treba istaći:

L. Na sva tri otoka [l] na kraju riječi i na kraju sloga ostaje neizmjenjen: čával, díl, vól, stól, mísal, vítal, trabáskul, sókol, ónjel, jával, Pával, Mihovíl, Dóljanin, Bólka, débel, tépal, cíl, gól, pól, dólca, pólci, barílci, dólni, bólnica, molbá itd.

U glagolskom participu aktivnom [l] se češće reducira: íša, sovô, izgubi, oprénu ... ali se može čuti: zóbíl, stékal, pomógal, nadúl ..

Lj. Staro [l̥] dalo je na svim otocima [jʰ: jűj, jűt, nedija, kjűn, jűb-ov, pòje, dok je sekvencija /l + j/ (<lj) ostala nepromijenjena: vesé-lje, pristólje, obilje, ali űje, zűje (Bč, Hr), u Komiži običnije úlje, zълje.

D. Stari skup [dʰi] /dčj/ u svim se naseljima reflektira kao j: prēja, ròjok, gròzje, měja, mejóš, jával, sája; Jürè (Bč), Jovanina; tűji, arjòv, ríkji (kompar. od rídak), slájji, mlájji, měju, pòj (imper. od poći), hòj (imper. od hodít.), viј (imper. od vidít.).

U glagolskom pridjevu trpnom javlja se sve više pod utjecajem

uzroka: mlōtīt; mlōćen, palatoalveolarni /d'/: viđen, zapoviđen, nasō-
đen (nasōdjen, obrōđen, ispoviđen) ispovijjen, ali samo rōjen. Varija-
nta sekvencije fonema /d + j/ u participu trpnom (nasōdjen, viđjen,
svēdjen) prilično je česta. Ostvareni fonem /d'/ odgovara po svojim
svojstvima i po mjestu tvorbe svom bezvučnom parnjaku /t'/.

T'. Ovaj okluziv dolazi na mjesto stare skupine tj i t6j, a
izgovara se vrlo mujirano u svim čakavskim naseljima na ovim otoci-
ma: čūk, nōć, kūća, svīcà, trēci, brāća, pōć, sīć, pēc, izmlōćen,
naplāćen, ditīć, bocunić, kozlić, Perić, Šimūndvić, Žūvić, Īvić, Ve-
lebić, Račić, Vešćić, Dolčić itd. U vezi s tim i afrikata /č/ je nešto
umekšana i približno se izgovara kao standardni hrvatski /ć/.

H. U ovom govoru h je bezvučni velarni spirant. Dobro se čuva
u svim položajima: hrvōt, buhà, pūh, mīh, plahiv, sūh, hrstot, jēh-
ot. U nekim se riječima reducira: dřēcot, vř, novř, tīt, tītīla - tī-
lo; kōñi, zēci (G. pl. od kōñ, zēc) itd. U GH, D, L i Bl /h/ dolazi
često na mjesto fonema /f/: humōr, humāt, ali se skup /hv/ zamjenjuje
fonemom /f/: fōlā, Fōr, U Plj, Vrs, Z zamjenjuje se /h/ sa /f/ i obrnuto:
kūfot, mufà, fitit, pūfāt, frelò (< krelò), kūfiña; Hilip, hīno, ka-
hà. Takvi oblici mogu se čuti i drugdje.

U štokavskim naseljima na Bč i Hr i u onima u kojima je štokav-
ski utjecaj jači /h/ može nestati ili se zamijeniti sa /v/: očū, āramba-
ša, kūvāt, uvātīt.

M, N, Ń. U svim naseljima bilabijalni /m/ na kraju riječi, obi-
čno na kraju sufikasa i nastavaka, prelazi u dentalni nazal /n/. Ta se
pojava pogrešno smatra čakavskom, jer je poznata i u štokavskim govo-
rime uz obalu. Nastala je u novije vrijeme pod utjecajem mletačkog
dijalekta i raširena na terenu dokle je u prošlosti dopirao mletački

utjecaj: ženŏn, sinŏn /I. sg./, dužnikŏn /D. pl./, sěbon, hŏn, vraž-
jŏn /I. sg./ jesŏn, znŏn itd. Taj nazalni /n/ katkad toliko reducira
svoju zatvorenost da se nazalni elemenat veže uz prethodni vokal.
Riječ je dakle, o redukciji zatvora i nazalizaciji prethodnog voka-
la: vidiⁿ, nogŏⁿ, ovŏⁿ, dimŏⁿ.

Ako takav završni /m/ kod imenica zamjenica i pridjeva nije pa-
dežni nastavak, već dio osnove, najčešće kod jednosložnih nemotivi-
ranih riječi, takav se /m/ ne mijenja: dĭm, dŏm, grŏm, kŭm, katrŏm,
brătĭm, Rĭm, sŏm, pitŏm / pitom /B/ ...

Zamjena /-m/ sa /-n/ javlja se i na kraju sloga ispred suglasnika
a/ brĭnce, mŏnci, sedandesĕt, pŏntin; b/ ako su ti suglasnici bila-
bijali /p, b/, tada se pred njima /m/ i /n/ realiziraju kao /m̥/ hĭmben,
kolŏmba, stambĕni, lumbřĕla, kumpĭr, jŏmbor itd.; c/ ako su ti su-
glasnici velari /k, g/, onda se pred njima /m/ i /n/ realiziraju kao vela-
rno ŋ : ĉĭŋka /G. sg. od ĉĭmāk/, lŭŋg, strĭŋga, slŏŋka, tŏŋkà, štŭ-
ŋka /G. sg. od štŭmak/.

Etimološko i novo /n̥/ < nĕj/ ostvaruje se uvijek kao n̥: nĭva,
kŏn̥, stŏne, imŏne. Pred nekim suglasnicima /n̥/ često gubi svoju pala-
talnost: jŏnci /N. pl. od jānac/, sužŏnstvo, karŏnstvo ...

Konsonantski skupovi i promjene

Konsonantske skupove i njihove promjene nije moguće u ovom
prikazu obuhvatiti iscrpno, jer to iziskuje podrobniju obradu. Osim
toga postoje mnoge varijante pa učestalost neke promjene traži ku-
dikamo podrobniji opis. Ovdje je po uzoru na Jurišićev prikaz kon-
sonantskih promjena za Govor otoka Vrgade /Biblioteka Hrvatskog di-
jalektološkog zbornika 1, Zagreb 1966, 40-46/ dan nepotpun popis

promjena, koji nije u svim prikazima i u svim leksenimima na cijel-
om području, tj. u svih 50 izvodjenih naselja, provediv:

- bé / = pć / > vé: òvčina, òvčinski /B/
bk / = pk / > k, vk: klúko /B,D, K/ klúvko /Ps/
bn > n: ošínut, izgínut
br ostaje: bríme, brísät, broďór
bst / = pst / > st: ozěst, izdúst, izgrěst
bv > b: obísit, oblost, obörít
ck > sk: pijúškät, lúskast, úskot, Visko
ct > st: pěste /2. l. pl. imper. od péc/, rěste /2. l. pl. imper.
od rěc/ /Bč/
čb > žb: svídožba
čc > jc: sřdajce, dítejce
čk > šk: broška, Gřška, junoški, kvoška, máška
čn > šn i šm: oblošno, příšnica, líšnik, múško, pòšmen
čń > šń: morášni, òšni, koromášni
čr a/ ostaje: črivo, čřn /D/čóran /Hr, Vs/, učřvät se, čřjěňäk,
čřmań /Bč/
b/ > cr: crjenít /N/, cřn /M/
čt > št: štovät, múšte /2. l. pl. imper. od mučät/, ništa, štit
čč > jč: vej_čô, dğj_čagğd učinít /D/
čg > jg: natúj_ga, ispěj_ga
čk > jk: vòjka, sinojko, plějka, prpějka /G. sg. od prpěcak/
ispěj_kruh
čn > šń sinošni
čs > js: mogućstvo, pokušstvo, odrěj_se
đb a/> lb: pól_Bogon /D/, b/ > jb: svájba /Vr/
đc > lc: očevílca, pol_cřikvu, koňovólca, súlca

dé a/> lé: sàl_éu; b/> jé: sàj_éu /Z/
dč > lč: olčúvát, olčěpít, Pol_Črjěne stíne /N/
dd a/> ld: pùl_doma; b/> jd: pùj_doma /G,Z/
dg a/> lg: òlgovor, olgojít; b/> jg: ojgojít /G,Z/
dj /dčj/ a/> j: mēja, slěji, přěja, ròjen, pòj, hòj, víj;
b/> d: nòd'en, nasòd'en ... c/> d + j: vídjen, svádjen,
izvédjen
dk > lk: olkád, olkrít, síalki, pol_Kùčje /N/
dl a/> dl: dlón, b/> l: lítò c/> zl: /vu/kozlàk
dm > lm: òlma, pòl_more
dn a/> dn: dnò /N/, b/> ln: olnò /B/, c/> n: přènut, jenà /DH/,
d/> ln: jelnà, lnò /K/, lněva /K/
dń > ln: balńènica /D/
dp v. tp
ds > ls: ol_síra, kál_su
dsj > sj: přěsjělník, vòjni òsjek
dsk a/> sk: gospòski, jùski/juskí, b/> jsk: starogròjski
c/> lsk: bròlski, sùlski /L/
dv a/ ostaje: divizìca, dvò, dvìsta b/> lv: Pol_Vídovu gòru /N/
gd a/> d: dì, mĩndir, digòder, dín /= Gdĩn/, b/> jd: blājdon,
ako_Bòj_do, svajdòní, bojdanùša, mejdòň
gg > jg: vròj_ga òlni, Bòj_ga pomòga
gl ostaje: glòvà, glòrija, glìstà
gn a/ ostaje: izagnàt, prìgnùt, b/> gn: gnìzdò, gnìla, gnòj zagò-
jät, gnùsan
gń a/ ostaje: gnòt, gnìda b/> ń: jánac
hc a/> šc: dršcùn b/> č: drčot
hl ostaje: hlěmot, hlíb, hlěmot

hv a) ostaje: hvōlā, Hvōr (D/H, SG) b) > f: Fōr, fōlā, ufātīt
jc v. šc, sc
jd ostaje: nōjden, dōjden, izōjden
kč a) > jč: poj_čō; b) > č: družče
kć > ć: ćer
kl a) > kl: pākline, klōs, klēknut, prōklet b) > k: kīn, kīšcā (D),
c) > kl: klōncot
kí > kj: kjūn, kjūč, zakjučāt
kt > jt: mūjta, nōjti, lōjti, dojtūr, Lajtić, zanōjtica
kv ostaje: kvasīna, crīkva, kvōška, sūđkva
mc > nc: mōnci, brīnce
mč > nč: mončina
md > nd: osandesēt
mg > ng: dōng
mk > rk: slōnka, monkā, čīnka
mn a) > vn: slōvnica, sedevnāest, gūvno, tōvna (ž. r. od tōman 'zlo-
čest'), b) > ml: mlōštvo
mí a) ostaje: pōmā (B), dīmā (B), b) > mj: pōmja, dīvnā (DH)
mt > nt: pōntin
úe > ne: jōnce
úst > nst: ditīnstvo, karōnstvo, sužōnstvo
pč > č: čelā, čeliňok
pć a) ostaje: ōpći b) > vc: ōvci, ōvcina (Vr, Sv) c) > pj: šapjāt
pc > vc: trūvci (N. pl. od trūpēc)
pk a) > k: trko (D), klūko (D,N), b) > lk: klūlko (Vr), c) > vk:
pīvka (G. sg. od pīpāk) (B), pūvka (G. sg. od pūpek)
(D)
ps > s: sovāt, sōvka, sīkāt

pě > ě: šeni^ěca
pt a) > t: tíca, tíć; b) > ft: kúfte_{mi}
sc a) > jc: prŏjca, sladokŭjca, rajcvàst (B), rajcípàt (B), rajcví-
 li (B), b) > c: racvàst, racípàt, racvílīt
sk a) ostaje: skále, skŭla, bísevski, b) > šk: víški, Víška
skj > śc: trśćica, Triśćenik, daśćica
sr > sl: slebrŏ
ss a) > js: rajsíć, rajsŭkàt; b) > g: isŭšīt (D)
stm > sm: ŭsmeno
stn > sn: bólesna, žálosna
stj > śc: prŏścon, míloścon, bóleścon, ścēdīt, líśce
svr > sr: srbit, srŏb
šc > jc: sŭnajce, srđajce, klubŏjce
šč a) ostaje: iščekívāt (< iz-čekívāt), b) > śc: daśćica, kośćica;
 c) > jč: rajčēpīt, rajčešjŏk, rajčístit, prajčēvina, mijčíc
šk v. čk
št > śc: ścēta, taśc, ścŏp, príśc, krśćen
té v. dé
tj (t6j) > t': bráca, sváca, nasrċćen
tk a) > lk: Mělković, pělka, počělka, pŏlkova, plíllka slŏlko
 b) > k: plíko, kŏ, niko, nikŏ
tp a) > lp: pŏlpis, polprít, Pol_Tŭdor; b) > jp: pŏjpis (G,Z)
ts v. ds
tsk > sk: brvŏski, bráški
tstv > stv: proklċestvo
tš v. dš
vc a) > vc: ovca (B), b) > c: ŏca (D)
vn > n: žrŏna

vň > mň: glámňa

vr a) > vr: vróta, uvrídít, vretenò, b) > r: rěbáč, rěpák

vstv > stv: krojěstvo

zc v. sc

zđj a) > zj: grôzje, b) > žj: grôžje (D, DH)

zgj a) > žj: mōžjoni, b) > žd: zvížd'ot

zn > zl: zlāmen, zloměne

zr a) ostaje: zřno, zrók, b) > zdr: zdríl, zdrít

žb > jb: sarjba (Vr)

žd > ž : dōž (D), dažjít (D, N)

žr > ždr: ždról, proždrít

žs > š: vīteški, lopīški

žtv > štv: mlōštvo, ubōštvo

žv a) ostaje: žvāla, dížva b) > ž: díža (D)

žž a) > jž: rajžālit (B) b) > ž: ražālit (D)

Po s^tebi se razumiye da je moguće u navedenim promjenama konsonantskih skupova raspoznati nekoliko faktora i nekoliko razina promjena. Preoblike ovise o morfološkim, fonološkim čimbenicima koji djeluju po odredjenom redu i u odredjenim uvjetima koje treba istražiti i opisati.

Asimilacija. Kako se moglo vidjeti u promjenama konsonantskih skupova, asimilacija po zvučnosti provodi se dosljedno, dok se asimilacija po mjestu izgovara ne ostvaruje dosljedno, ni unutar pojedinih naselja, ni, sasvim kod jednog te istog govornika. Čuje se naime s ňin i š ňin. Asimilacija konsonanta po razmaku nije uvijek dosljedna, jer se na terenu čuje i s šūša i š šūša, kod starijih samo repūlika, a kod mlađjih češće repūlika.

Disimilacija. Na ovim otocima prilično je česta. Uočljiva je, naime, tendencija da se izbjegnu skupovi dvaju ili više zatvorenih konsonanata, što je riješeno tako da prvi obično otpada ili se mijenja u sonant (pòlpis, pròjca, gúvno) ili spirant (máška, òpcina). Disimilacija se javlja u tzv. sandhi-pojavama, tj. na granicama leksičkih morfema prozodijske cjeline.

Zbog izbjegavanja slijeda zatvorenih suglasnika vrlo su česte redukcije koje se javljaju na svim mjestima u izgovornoj cjelini a) na početku: čelà, šenica, sovàt, tìc, čèr, dì, kò?, učèr, Osib, ùžina, lītò (= dlijeto) itd.; b) u sredini riječi: òca (G. sg. od otàc), sèkar, srbìt, sròb, òloka (Mr), Dràčeka (D), mlohó-šćina, òca (= ovcà), pòka (G. sg. od pòpak), klùka (G. sg. od klùpko), šika (G. sg. od šìpak), gospòski, lišji (kompar. od lìp), jùski (= ljudski), ozgòr, ozdòl, proklèstvo, svìski, zèst, plìko, trko, slàki, Obršje (= Ob-vršje) itd.; c) na kraju: rodì, kopò, jepe, kopà (= kopàt), sìjo (= sìjot), a osobito u prijedlogu pod nad, put, iz ... kad su povezani slijedećom riječju koja počinje istim suglasnikom ili parnjakom po zvučnosti: ka(d) dõjdeš, pu(t) Trstà, i(z) zõde itd.

Prilično je često dodavanje suglasnika, i to: a) na početku (npr. prejutacija): jùsta, jòko, Jàmèrika. Obično je to slučaj kad takvoj riječi s početnim vokalom prethodi prijedlog sa vokslom, a izgovaraju se kao jedna prozodijska cjelina: u jùsta, i ù joko; b) u sredini riječi: zdrìt, zdrìl, ždròl. Ovdje spominjem sekundarno n ispred nekih zatvorenih konsonanata: kolèndot, panzòr, prònzor, trùmba, strìnga; c) na kraju riječi: nìndir, gorikòj, ovìn, tìn, prvìn, brìmen, sìmen, plèmen (B, GH, St, D, Š, Ps), -n u D., L. i

I. pl.: jūdiman, oviman, drūginan, -h u G. pl. i- deklinacije: kōstih, pūtih, jūđih, a katkada i u L. pl.: po pōjih, pūtih (Vr), gdje je očuvan stari nastavak.

U nekoliko leksema javlja se metateza suglasnika: kao npr.: žikva, žjica (Vr), vridica (Vr), grávon (B), gomila (N), čūnka, i kontaminacija: jēpeta (i opeta), jērbo, dōykle itd.

Iste pojave nalaze se i u rječima stranoga porijekla koje su udomaćene u čakavskom govoru ovih otoka.

Pučka etimologija djelovala je na preobličavanje riječi domaćeg i osobito stranog porijekla: šupjōti od tal. subbiotto dovođenjem u vezu sa šupalj, u toponimima Poljākove stine (od Pod Jakovljeve stine), Borōv vrōt (od Borōv rōt) itd.

Akcent

Govor svih čakavskih naselja na ovim otocima ima prilično čvrst i konzervativan akcenatski sustav koji se sastoji od tri akcenta [˘], [˙], [˜].

Akcent [˘] odlikuje se silinom, silaznošću i kratkoćom. Dolazi, načelno, u svim slogovima i na svim vokalima, osim na vokalu /a/ u otvorenom slogu izvan ultime i pred defonologiziranim r. Tamo gdje je akcentat po porijeklu silazne intonacije, nije se mogao naći u medijelnom slogu, pa se zato prenosi na prvi slog prozodijske cjeline: mimo_vodu, ū_glovu, pōl_nebo, ali pol_kuču, po_jūtru.

Kada se takav akcentat prenosi na /a/, koji je u prvom slogu prozodijske cjeline u otvorenom slogu, produžuje se također u [˜] : nā_nebo, zā_đušu, nā_glovu.

Akcentat [˘] je s obzirom na trajenje dug, s obzirom na ton silazan, a u kretanju tona lomljen. Javlja se u svim položajima i na svim vokalima, osim na vokalu /r/: vôl, sôl, mañatîva, škarpuncî-ne, parôn, divôjkoñ (I. sg.) kozôn (D. pl.) itd. Na vokalu /a/ akcentat je vrlo rijedak: vâlcer, pâpe, Bâri, jer se dugo /ā/ u pravilu izgovara kao /o/ ili kao diftong.

Akcentat [˘] je vrlo čest. Ta je čestoća povećana u novije vrijeme duljenjem akc. [˘] na vokalu /a/ u već navedenim položajima: kráva, jéma, vojálo, nã glovu, kopšću (B); mír, krôj, Polstrôžje, kantún, kostrîč, mihûr itd.

Na kraju prozodijske cjeline akc. [˘] je u mjestu Hvaru i u naseljima na otoku Visu prešao u dugosilazni: glāvê, brôdê, Kôtê, (G. sg.) kantún, bocún itd., ali u enklizi se ponovno restituira: kantún je pô, mihûr mu se razboli, od rukê mu grê itd.

Dužine su na Braču i Hvaru vrlo izrazite, a u Komiži se javljaju kao poludužine. Ostvaruju se, u većini naselja, samo u dugim slogovima koji su pred silaznim akcentima: dūšã, vīnò, sòdit, sīdit. Njihova je izražajnost velika s tendencijom prema uzlaznosti, pa se nekada čini da se ostvaruju kao akcent [˘]. Iza akcenta sve su se dužine pokretile. Akcentat [˘] u pravilu ne podnosi dug vokal pred sobom: mukê, trovê, vojálo (u Vrbanju i mjestima istočno od njega raçjãju, pãçãla). Ovo je mlada pojava, koja je nastala poslije zatvaranja /ā/. Na taj način dobiveno je naknadno /ô/ (< /ā/). U prozodijskom sustavu ovoga govora relevantni su priroda tona akcenta, mjesto akcenta, i dužine:

mír (murus): mír (pax), krôj (regio): krôj (rex), súd (vas): súd (justitium), grôdu (D.sg.): grôdu (L.sg.), kožã (capra) (K): kôža

(derma) (K), kosá: kòsa, mòc (infinitiv): môc (supstantiv), mír (2. l. imper. od mírit): mír; pogòdi (3. l. praes.): pògodi (3. l. sorista): pogodí (particip aktivni m.r.): pogodí (2. l. imperativa).

Vokal /r̥/ javlja se na Braču (osim na Bolu) i uvijek je kratak: čr̥v, tr̥n, vr̥h, kr̥vi itd. Na druga dva otoka /r̥/ se defenologizira u sekvenciju fonema /a/ + /r̥/, ako je /r̥/ bio kratak (pārsta, kārs-ta), i u sekvenciju /o/ + /r̥/, ako je /r̥/ bio dugi (čōrv, vōrh, tōrnō).

Enklitike obično nemaju akcenta, nego se naslanjaju na riječ ispred sebe: Jô-ću-ti dāt, ôn-bi bî, dôj-mu. Dogedja se da enklitike preuzmu akcentat, i to osobito one od pomoćnih glagola biti i htjeti, kao i one zamjeničke: če-je Mòte ? če-si-mu dō; a-ča-ću, táko-je ! če-ćete nan donít; ôn ne-bi bî virovo, da-mu-ga bîše ! Mnogi je takav akcentat uvjetovan govornim vrednotama konteksta.

O čakavskoj akcentuaciji pisano je prilično mnogo. Najpoznatiji su radovi: A. Belić, O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji, Glas SAN, Beograd 1951-1952; S. Ivšić, Iz naše skcenatske i dijalektske problematike, Zbornik Filozofskog fakulteta 1, Zagreb 1951; M. Hraste, O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj, Filologija 1, Zagreb 1957; V. Jakić-Cestarić, Iz akcentuacije čakavskih kopnenih govora, Radovi Instituta JAZU u Zadru 6-7, 1960; M. Moguš, O jedinstvu čakavske akcentuacije, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 12, Zagreb 1971, i posljednji Z. Junković u zanimljivoj raspravi: Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju, Čakavska rič 1, Split 1973.

Iz spomenutih rasprava i drugih radova koji su opisivali pojedine govore unutar čakavskog dijalekta izlazi da se čakavski

sjeverozapad razlikuje od čakavskog jugoistoka po mjestu akcenta u pojedinim fonološkim i morfološkim kategorijama, po metatoniji i pridjeva i glagola, po prirodi tona u zamjenicama i u produljenim slogovima, po uvjetima u kojima se duljenje vrši i po čuvanju dužine iza akcenta, što se vidi iz ovih diskriminacija iz Novog (čakavski sjeverozapad) i Hvara (čakavski jugoistok)

Hvar

1. dīm, stōrca, divōjka
2. kobōl-kōbla; badōñ-bōdña
3. katōl - kōtla
4. gūdāc-gūlca, kotāc-kōlca/kolca
5. pīsmo, jōpno
6. prōg, bōb
7. krāva, bāba, stārac

Novi

1. dīm, stārca, divōjka
2. kabēl-kablā, badēñ-badñā
3. katāl - kotlā
4. gūdāc-gūcā, kolāc-kōlcā
5. pīsmō, jāpnō
6. prāg, bōb
7. krāva, bāba, stārac

Najvažnijom razlikom, kako se vidi, jest priroda tona u produljenom slogu: stōrca : stārca, badōñ : badēñ. Od svih tih razlika sve se, osim posljednje, svode na unazadni pomak siline, prema početku riječi. Većina govora između sjevera (od Novog na jug) i juga (od Hvara na sjever) smatraju se prijelaznima jer u sebi sadržavaju osobine jednog ili drugog skenatskog tipa, a ni ove diskriminacije u Hvaru i Novom nisu strogo razlučne.

Na takva nabranja razlika, slaganja i odstupanja osvrnuo se Z. Junković u spomenutoj studiji. On, za razliku od dosadašnjih "atomiziranih" promatranja, proučava pojave u njihovoj međusobnoj povezanosti. On daje osnovicu za obješnjenje skenatskog razvitka u čakavskom području i utvrđuje genetske veze između sjevera i juga, pa time mnogo uvjerljivije nego Ivšić i Moguš, u spomenutim raspra-

vama, dolazi do zaključka o jedinstvu čakavske akcentuacije.

O b l i c i

Imenice muškog roda

Imenice m. roda sklanjaju se po o-deklinaciji, izuzevši neke na -a i vlastita imena tipa Jūrē. Muškog su roda također imenice zvôn, glôd, vlôs, klêh, jôpôn i neke druge. Od drugih osobitosti treba istaći da se u V. sg. naporedo upotrebljavaju nastavci -u, -e i -o : O Isuse, božji sinu; svîtu mŕj; sinjo, hól zbôgom ! sîne, sîne, rãno mojê. Ako akcenat u kosim padežima nije na istom slogu kao u N. sg.: divjôk - divjôkà - divjôkù, u V. sg. se povlači na prvi kratak slog kao [˘] ili na dugi slog kao [˘] : divjoče, kòzoru (: kozŕr - kozŕrà), bûzdo itd. Inače je akcenat u V. sg. jednak akcentu kosih padeža i na istom je slogu kao kod njih. U Komiži u I. sg. akc. [˘] utječe na promjenu vokala, pa glasi popên, bobên, životên ali: sinôn, cvîtôn, žetôn. U nekim naseljima na Braču vokal /o/ u nastavku I. sg. je zatvoren kao u imenica a-deklinacije: škojô-rôn, òcôn, Ivãôn. Nastavak -ên prevladava poslije nepčanih suglasnika i poslije ç, iako se u nekim naseljima na Braču generalizira nastavak -ôn.

Sve imenice m. roda imaju kratku množinu: snîzi, nŕžî, zîdi, pŕsli, trŕški, kolcî, kŕnci - suglasnici /k/, /g/, /h/ mijenjaju se ispred /i/ u /ç/, /z/, /s/ : vrŕzi, junŕcî, dûsi, ali ne dosljedno; oblici: vûki, dûhi nisu rijetki.

G. pl. može imati trojeke nastavke: -ŕ : zûb (N. sg. zûb), tîc, kosîc, pŕs: -ov : grîhŕv, stŕlŕv, bolesnîkŕv, prŕgŕv; -ih

(koji je najčešći, obuhvaća sve kategorije imenica) pòdih, kolcìh, òcìh, junòcìh itd. Sve tri nastavka mogu se naporedo upotrebljavati: pres tìh tòvor, pres tovarìh, tò je ol tovaròv. Vokal krajnjeg sloga je dug, ako je na njemu akcent, a nekada je i bez akcenta bio dug kako danas pokazuju zatvoreni vokali, koji su se pokretili nakon gubitka kvantitete: nòvoc, mòmok, činovnikòv.

D., L, i I. pl. danas su ujednačeni nastavkom -ima. U mnogim naseljima dodaje se još -n, pa glasi -iman. U tim padežima i akcent se često prenosi prema kraju: zūbìma(n), nòžìma(n), koñìma(n), ali : bròdìma(n), mòškìma(n), Uskrìsìma(n).

U D. pl. muškog i srednjeg roda može se kao relikv čuti stari nastavak -on (= -om). Zabilježio sam ga u očenašu: ... kakò mĩ opròšćomo dužnikòn nãšìn ... (D). U L. pl. čuje se rijetko stari nastavak -ih osobito u Vrbanju: po pòjih i pùtih.

Prema akcenatskim osobinama imenice m. roda podijelit ćemo u dvije grupe: 1) u jednosložne i 2) u dvosložne i višesložne.

Jednosložne imenice dijelimo na a) imenice koje u kosim padežima imaju na prvom slogu stare akcente " i ^ i b) imenice s akcentom na dočetu u kosima padežima.

U prvu skupinu idu:

- aa) N. miš, G.A. miša, D.L. mišu, V. mišu, I. mišòn,
N.V. miši, G. miš/miših, D.L. I. mišìma(n), A. miše
- ab) N.A. ràt, G. ràta, D.L. ràtu, V. ràte, I. ràtòn,
N.V. ràti, G. ràtih, D.L.I. ràtìma(n), A. ràte
- ac) N.A. bròd, G. bròda, D.L. bròdu, V. bròde, I. bròdòn,
N.V. bròdi, G. bròdih/bròdòv, D.L.I. bròdìma, A. bròde
- ad) N.A. dlòn, G. dlãna, D.L. dlãnu, V. dlãne, I. dlãnòn,

N.V. dláni, G. dlánih/dlánov, D.L.I. dlánima, A. dláne
 ae) N.A. grôd, G. grôda, D. grôdu, V. grôde/-u, L. grôdù,
 I. grôdon,
 N.V. grôdi, G. gradov, D.L.I. grôdima, A. grôde

U podskupu aa) idu, medju ostalim, ove imenice: zèt, přst (Bč),
bik, krùh, tič, plùg, dìd, kùp, lùk, skòt, bič, grč, vřč (Bč), brk,
 (Bč), čřv (Bč) ...

U podskupu ab) dolazi do duljenja akc. " na vokalu /a/ u otvorenom slogu. Po svemu drugom idu ove imenice u podskupu aa): brat,
grah, jád, plác, láv, pàrst (Hr, Vs), garč (Hr, Vs).

Podskup ac) jednak je prethodnima, jedino je u N. sg. duljenje akc. " u naknadu i pred zvučnim suglasnikom: Bòg, bròd, nòs,
mòst, méd, kòñ, hòd, dròb, dòm, bròj, čřr, gròm, léd, lòj, plòt,
pòt, ròg, sřr, smòk, škòj, vòñ, zvòn, dìm, mřn. U ovaj podskup uvrštavamo imenice koje /a/ u slogu izvan ultime dulje u /a/: kròj,
ròj, zmòj, hòz, dlòn, tòst. Za L. sg. v. podskup ae).

U podskupu ae) idu ove imenice: lùk, brùs, cvřt, čřn, vùk,
dòn, dùg, sùd, glòs, přh, lřst, hlòd, kjùn, krùg, kùm, kvòs, kùs,
mřh, mròv, mùž, sřn, ròd, stròh, vròg, zèc, zřd, mřr, vròn, spòs,
vròt, vlòs, hròst, bùs, stùp ... Kod mnogih ovih imenica akcenat se u L. sg. prenosi na ultim: brodù, lojù, bokù, gròdù, vrògù, lřstù,
cvřtù, mřhù, kjùnù, medù, zùbù, nosù, domù, svřtù, drobù itd.

U G. pl. akcenat se pomiče prema kraju, ali ako u tom padežu imamo nastavak -ih, onda ostaje na istom slogu: cvřtòv, vukòv, lřstòv,
ròg/rogòv; ali brođih, brođih, zvònih itd.

U D. L. I. pl. akcenat se pomiče prema kraju: lřstima(n),
vròzima(n), kjùnima(n) mužima(n), zřdima(n), mròvima(n).

U grupi b), kod imenica s akcentom na dočetu, razlikujemo ove podskupove:

ba) imenice koje imaju kratak vokal pred akcentom u kosim padežima:

N.A. čep, G. čepà, D.L. čepù, V. čepe/u, I. čepõn,

N. čepi, G. čèpih, D.L. I. čepìma, A. čepè, V. čèpi.

Takve su: čas, zmaj, žep, prč (Bč), srp (Bč), křst (Bč) ... i one koje u N. sg. imaju duljenje akc. " u ^ pred sonornim suglasnikom võl, Bõl, bõp, dõž (D), stõl, kõn, bõj itd.

bb) imenice s akcentom ~ u N. sg. i dužinom ispred akcenta u kosim padežima:

sg. N. spūž, G.A. spūžà, D.L. spūžù, V. spūžu, I. spūžõn

pl. N. spūžì, G. spūžih, D.L.I. spūžìma, A. spūžè, V. spūžì/
spūžì.

Takve su imenice: rõp, põt, dìl, grìh, krõj, krìž, Bèc, Rim, sprèž, mlič, mũl (B), nõž, skõt, smìh, sũd, mìr, šcõp, trũd, žmũl, žũj, kìp, dvõr, lũg, kljũc, gõj, jũj itd.

2. Dvosložne i višesložne imenice

a) Imenice s nepostojanim a

aa) Imenice s akcentom na korjenitom slogu

sg.: N.A. vìtar, G. vìtra, D.L. vìtru, V. vìtre/-u, I. vìtrõn

N.V. vìtri, G. vìtor/vìtrih, D.L.I. vìtrìma, A. vìtre

Takve su: frõtar, Pètar, sèkar, lìbar, cimìtar, mètar, kvõdar, svr-
døl (Bč), svèrdøl (Hr, Vs), trõšak, pulèštar, cìpal itd.

ab) Imenice s akcentom na osnovi i duljenjem akc. " u ^ pred skupom sonant + konsonat. Kao akc. " vlada se akc. ~ na vo-

kalu /a/ u otvorenom slogu.

sg.: N.A. ml̂nac, G. ml̂nca, D.L. ml̂ncu, V. ml̂nce/-u, I. ml̂nc̄on/-em

pl.: N.V. ml̂nci, G. ml̂noc/ml̂ncih, D.L.I. ml̂ncima, A. ml̂nce.

Takve su imenice: v̂nac, v̂lat, ponedîjak, jûraj, t̂nac, lev̂nat, jâval, pâval, čâval, gânač, st̂rac, op̂nask, lâkst (G. l̂jta); ali zub̂alca (N. zub̂atac), jer je pojava tC > lC kasnija od pojave dulje-nja.

ac) Imenice s pomaknutim akcentom u kosim padežima prema početku riječi:

sg.: N.A. ĥm̂ac, G. ĥunca, D.L. ĥncu, V. ĥncu, I. ĥnc̄on/-en

pl.: N.V. ĥnci, G. ĥncih, D.L.I. ĥncima, A. ĥnce

Takve su imenice: pr̂ŝac - pr̂jca, ĝd̂ac - ĝlca, kr̂v̂ac - kr̂vca, l̂b̂ac - l̂jca, ml̂t̂ac - ml̂lca, p̂l̂ac - p̂lca, m̂č̂ak - m̂ška, pîŝak - pîska, pîp̂ak - pîvka, r̂uč̂ak - r̂ška, ŝd̂ac - ŝlca, sv̂t̂ac - sv̂lca, dob̂it̂ak - dob̂ilka, r̂ož̂n̂ - r̂ož̂na ... buĵoč̂ak - buĵoška, čr̂ĵn̂ak - čr̂ĵnka ....

U ovaj podskup spadaju imenice s kratkim slogom pred akcentom u N. sg., koje takodjer pomiču akcent prema početku, ali mnoge od njih, osobito na Braču, zadržavaju akcent na kraju:

sg. N.A. kol̂ac, G. k̂lca/kolĉa, D.L. k̂lcu/kolĉu, V. k̂lce/
k̂lcu, I. k̂lc̄on/-en (Br)

pl. N.V. k̂lci/kolci, G. k̂loc/k̂lcih, D.L.I. k̂lcima/kolĉima,
A, k̂lce/kolĉe (Br)

Takve su imenice: dol̂ac, lon̂ac, udov̂ac, stol̂ac, pak̂l̂l, bad̂n̂, oĝn̂ (B), ot̂ac, poŝl̂, ušen̂ak itd.

b) Imenice bez ne[postojanog a

ba) imenice sa stupčanim akcentom kakav je u N.sg.:

sg. N. biskup, G.A. biskupa, D.L. biskupu, V. biskupe, I. biskupon

pl. N.V. biskupi, G. biskupih, D.L.I. biskupima, A. biskupe.

Takve su imenice: gölob, siromah (G. siromäha), nägovor, Jeruzölim, ügor, prijatelj, grümen, sökol, kören, ötrov, čovik, Božić, jazik, kapot, pršut, trbüh, unük, i deminitivi na -ić: kozlič, librić, mijčić, miriće, stoliće, volić, zubiće, itd., koje, međjutim, mogu na tom mjestu imati akcenat ~ : mladiće (G. mladiča), volić, zubiće itd. Ovamo idu i deminutivi na -ić, kojih akcenat nije na kraju: mišić, nojtić, pötić, gärlić (B), värčić (B), lđjtić. Neke imenice ovog podskupa mogu u L. sg. imati akcenat na kraju: ugovörü, misēcü, oblöku ...

U ovaj podskup ubrajamo, takodjer imenice sa akc. [^] na istom slogu u svim padežima: kapitön, gariful, piñöl, bićerin, parön, sümpor, önd'el, panibröd ...

bb) Imenice s akc. na kraju, osim u vokativu sg., G., D.L.I. pl.

sg. N. jarüh, G.A. jarühä, D.L. jarühü, V. jaruhu, I. jarühön

N. jarüsi, G. jarüsih, D.L.I. jarüsima, A. jarühä, V. jarürüsi

Takve su imenice: hajdük, klobük, macagrabün, konöl, težök, gospodör, grenadür, maškín, oltör, krtöl, postöl, balün, mladiće jančić, volić itd.

Imenice srednjeg roda

Imenice srednjeg roda svršavaju na -o, a iza palatalnih su-

glasnika na -e. U N.A. i V. jednine i množine imaju iste oblike. Imenice na -je u N. sg. imaju u G. sg. nastavak -o, što upozorava na dužinu toga genitivnog dočetka: N. zdrôvje - G. zdrôvjo. Isto tako i imenice na -stvo/štvo: N. karônstvo - G. karônstvo; N. di-vojaštvo - G. divojaštvo. Svi ostali padežni dočeci jednaki su onima u imenicâ m. roda.

Po akcentu imenice sr. roda možemo podijeliti na dvije skupine: a) imenice s akcentom na osnovi i b) imenice s akcentom na nastavku u N. sg.

aa) tip N.A.V. jùtro, G. jùtra, D.L. jùtru, I. jùtron
 N.A.V. jùtra, G. jùtor, D.L.I. jùtrima

Takve su imenice: břdo (Bč), bărdo (Hr, Vs), grlo, zrno, rălo (= rălo), něbo, jùgo, žitô; jïdro, ôko, ùho, slôvo, šilo, sïdro, pòje, dïlc, čovištvo, divojaštvo, jèzero, kolïnc, kopïto, barïlo, korïto, mrtvïlo, ôlovo, godïšće, Pučïšće, sôčivo, crvenïlo, vïrovoñe... Neke od ovih imenica mogu u G. pl. imati nastavak - o ili -ih: lït/lïtih, sït/sïtih, slôv/slôvih ...

ab) tip: N.A.V. grôžje, G. grôžjo, D.L. grôžju, I. grôžjen

Takve su imenice: črïvo, klûko, rûnc, tïsto, ùje, zêje, zdrôvje, sïno, ditïnstvo, kolïnce, pitôñe, poštëne, stvorëne, vesëlje, živjêne, evanjêlje; jôje (L. sg. jôjù), môre (L. sg. môrù), mëso (L. sg. mësu) itd.

ac) Po tipu pïsmo - pïsma idu: súkno, drùštvo, jôpno (Hr), lïšće, prûće, strûčje, zvôñe, prôñe, përje, prstëne, grôñe, s istim akcentom u svim padežima.

ba) tip: N.A.V. selô, G. selâ, D.L. selù, I. selôn
 N.A.V. selâ, G. sël/sëlih, D.L.I. selïma(n)

Takve su imenice: čelò, stablò, caklò, rašetò, però, vretenò, darvò (B), hrelò (B); kolò, odnò (B), putò, rebrò, sedlò, stegnò, rešetò, klubajcè, sunajcè itd.

bb) Po tipu krilò idu imenice: lītò, dlītò (B), gáizdò, sòdnò (B), tòrnò (B), mlìkò, vìnò ...

N.A.V. krilò, G. krilà, D.L. krilù, I. krilòn

N.A.V. krilà, G. kríl/krílih, D.L.I. krílima

bc) Tip rasūcè ima u G. sg. oblike rasūcà (B) i rasūcò (D) u D. i L. rasūcù, i u I. rasūcèn/-òn.

Takve su imenice: lozjè (B), trsjè, smećè, koščè, borjè, lícè, píčè-propēcè, prosūcè, zejè (Vr, Pt, Vrs, Sv, Z) ...

Sačuvano je prilično imenica s ostacima starih konsonantskih osnova kao što su t-osnove: dītè - ditèta, brínce - brínceta, pròse - pròseta, bilònce - bilònceta, žumònce - žumònceta, Jũre - Jũreta (Hr), Mìko - Mìkota (Hr). Od s-osnova sačuvani su samo pluralni oblici ovih imenica: tilēsà, nebesà, čudesà. Od n-osnove navodimo ove imenice: sìme - sìmena, vìme - vìmena, vrìme - vrìmena, brìme - brìmena, ìme - ìmena, řàme - řàmena, Prìsme - Prìsmena s pluralnim oblicima: simenà, vimenà, vrimenà itd. U nekim naseljima na Braču (GH, Bl, Pč) u N. sg. imenicama n-osnova dodaje se dočetak -n: vìmen, brìmen, sìmen itd.

Imenice ženskog roda

Imenice ženskog roda mijenjaju se po a-deklinaciji i po i-deklinaciji.

1. a - deklinacija

U imenice ž. roda ove deklinacije prešle su neke imenice drugih deklinacija kao npr.: bedra, benzina, kokoša, mëndola i dr.

Za pojedine padeže valja istaći ove osobitosti:

U G. sg. i I. sg., ako je akcenat na nastavku, redovito se ostvaruje kao ~, koji obično skraćuje dužinu u prethodnom slogu: glōvė/glōvõn, trōvė/trōvõn, tūgė/tūgõn. To se ne događa u naseljima N, St, Vr, Vrb, H i K gdje imamo glōvė, tūgė, trōvė ...

U D. sg. kod nekih se imenica akcenat premiče na prvi slog: dici (: dicà), lōzi (: lozà), glōvi (: glōvà), dūši (: dūšà), inače je akcenat dativa izjednačen s akcentom lokativa.

U A. sg. akcenat je obično na prvom slogu; a ako je slog po porijeklu silazne intonacije, akcenat skače na prijedlog: pōvodu, ūza, glovu, ūdušu, nātančinu, ali u kūću, po silu, na ribu.

U V. sg. kod dvosložnih i nekih trosložnih imenica koje u N. sg. imaju akc. na kraju, premiče se na prvi slog: dūsc, hūdobo (: hūdobà), srāmoto, sestro, ženo ...

U L. sg. kao i u D. sg. veleri kj, igj, hij se mijenjaju u čj, zj, slj u starijih govornika; u mlađe generacije čuju se često neizmijenjeni oblici: nogi, jūhi, lūki.

U I. sg. vokal -o- u nenaglašenom dočetu -on je zatvoren, jače na Braču i jedva primjetno na Hvaru: nesrićon.

U N.A. pl. kod jednih i N.A.V. kod drugih imenica s akcentom u N. sg. na kraju, akcenat se premiče na prvi slog: glōve, vōde, stārine, hūdobe, ali ženè, lūkè, težinè, mušninè ...

G. pl. je često bez nastavaka: glōv, dūš, sēstor (B)/ sestōr (D) vōd, plenin, hūdōb, srāmot, ali se javlja i nastavak -ih: molitvih/molitov, pečūrvih/pečūrov, litrih/litor, smōkvih/smōkov.

Sinkretizam se najbolje opaža u D. L. i I. plurala, a mogu biti u

sva tri padeža trojaki nastavci -an/-on (< -am): rukôn, sestrôn, kozôn; -ima(n): molitvima(n), mazgîma(n), rânima(n); -ami(n): ženâmi(n), dušêmi(n), suzêmi(n).

U L. pl. se pored toga, iako vrlo rijetko, čuje stari nastavak -oh (< -ah): glovôh, rukôh, gorôh itd.

Po akcentu imenice a-deklinacije podijelit ćemo u ove skupine:

a) Dvosložne i višesložne imenice s akcentom na početnom slogu.

Tip N. riba, G. ribe, D.L. ribi, A. ribu, V. ribo, I. ribon

N.A.V. ribe, G. rib/ribih, D.L.I. riban/ribami/ribima

Takve su imenice: kûca, gnîda, slîva, smôkva, tikva, vrića, trišna, višna, grîva, bâba, jâma, krêva, rêna, slâva, slâma, vâla, puška, pisma, crikva, mûrva, plôca, sûša, kôrta, strôпка, pôlkova, kûcica, ûdica, pôsteja (Bč), jâbuka, mâslina, jâgoda, jârica itd.

ab) Trosložne i višesložne imenice s akcentom na srednjim slogovima, koje zadržavaju akcent na istom slogu u svim padežima, osim, katkad, u G. pl.

Tip nedîja, G. pl. nedîj / hubôtnica, G. pl. hubôtnic.

Takve su imenice: molitva, postêja (Hr, Vs), susîda, ponîstra, hubôtnica, konîstrica, bolesnica, pečûrva, narônča, užônca, tremuntôna, borovina, palamîda, udovica, unûcica itd.

ac) U trećoj skupini lučimo dvije podskupine:

ca) imenice s kratkim slogom pred akcentom

α) koje imaju povučen akcent u V. sg. i pl. i G. pl.

Tip N. sestrâ, G. sestrê, D.L. sestri, A. sestrû, V. sestro, I sestrôn

N.A. sestrê, G. sestor, D.L.I. sestr-ôn/-âmin, -îma; V. sestre

Takve su imenice: zmajà, krmà, ovcà (B), maglà, tetà, igrà, mazgà, kozà;

β) koje imaju povučen akcent u A.V. sg. i N.A.V. pl.

Tip N. nogà, A. nògu, V. nògo

pl.: N.A.V. nòge

Takve su imenice: metlà, muhà, buhà, lozà, daskà, kosà, jaglà itd.;
trosložne imenice: lipotà, grdobà, sramotà, milošćà, sirotà, gospodà, lobodà, planinà, tančinà mogu se mijenjati po uzorku α) i β).

b. Imenice s dugim slogom ispred akcenta od kojih

α) jedne povlače akcent samo u V. sg. i pl.

Tip sg. N. gūjè, G. gūjē, D. gūjī, A. gūjù, V. gūjjo, L. gūji I.
gūjōn

N.A. gūjè, G. gūj, D.L.I. gūjōn/gūjāmi/gūjīme, V. gūjje

Takve su imenice: svičà, brōzdà, strilà, divnà (B), mūkà, svilà, lūkà, tūgà itd.

β) Druge imenice ove skupine povlače akcente u A.V. sg., N.A.

V. pl. a mnoge i u D. sg. imaju skc. na l. slogu

Tip N. dūšà, G. dušē, D. dūši/dūši, A. dūšu, V. dūšo, L. dūši, I.
dušōn,

N.A.V. dūše, G. dūš, D.L.I. dūšōn/dušāmi/dūšīme

Takve su imenice: rūkà, jūhà, glōvnà (B), grēdà, trōvà, sridà, grōnà, pētà, cinà itd.

Mnoge imenice, naravno, prelaze iz podskupa u podskup ovisno o govoru u pojedinim naseljima. Postoje katkad akcenatske nepodudarnosti na Braču, s jedne, i na Hvaru i Visu, s druge strane: pōsteja (Bč): postèja (Hr, Vs), bōndà, smūtñà, suzà, službà (Bč) i

bônda, smŭtnĭja, sŭza, sluŭŭba na Hr-u i Vs-u.

2. Imenice i-deklinacije

Svrstat ćemo ih u tri skupine:

a) imenice s akcentom " (ã) na prvom slogu, koje taj akcent u N. sg. dulje u ^ i u L. sg. prenose obično akcent na dočetak.

Tip sg.: N.A.V. môć, G.D. môći, L. moći, I. môćgn

pl.: N.A.V. môći, G. môćih, D.L.I. môćima(n)

Takve su imenice: pêć, nôć, sôl, kôr (B), rôŭ, kôst i na Braču kŕv (< kŕv), smŕt (BĀ) itd.

b) imenice s akc. ^ na prvom slogu koje taj akcent zadržavaju na tom slogu u svim padeŭima, osim u L. sg. i G.D. I. pl.

Tip sg.: N. svĭst ... L. sg. svĭsti

pl.: N.A.V. svĭsti, G. svĭstih, D.L.I. svĭstima(n)

Takve su imenice: ĉôst, zvr, ĉud, ŭĉ, rĭĉ, ĉiv, môst, snit, vôr-st (Hr), pêst itd.

c) dvosložne i trosložne imenice koje zadržavaju akcent na istom slogu kao u N. sg. u svim padeŭima, osim fakultativno u L. sg.

Tip sg.: N. mĭsal ... L. sg. mĭsli/mĭsli

Takve su imenice: bôlest, linost (B), linost (D), lipost, ludost, mĭlost, oholost, prĭĉest, rŭkovet, ĭspovid, zãpovid, svĭtlost, vê-ĉer, mlãdost, nãglost (B), nôglost (D), rãdost, Blãgovist, lãko-most, stãrost, jŭbôv, nôpãst itd.

Imenice nekadašnje r-deklinacije imaju N. A. sg.: (i)ĉĭ (Hr), (i)ĉĕr (Hr), mãt i mãter, a ostali oblici, osim V. sg. odgovaraju oblicima a-deklinacija. V.sg.: ĉeri, mãti i mã.

Pridjevi

Pridjevi imaju odredjeni i neodredjeni oblik. U atributskoj službi upotrebljava se redovito odredjeni, a u predikativnoj službi neodredjeni oblik pridjeva. Odredjeni pridjevi sklanjaju se po pronominalnoj deklinaciji. Nastavci su -ega, -emu ..., prema jo-osnovama. Na otocima Visu i Braču mogu se naporedo čuti nastavci -oga, -omu, iako rjedje.

Kad se pridjev upotrijebi samostalno, može se čuti i nominalna deklinacija: Ne, moguću noć tūja (tj. nadničara). U toponimiji po nominalnoj deklinaciji često se mijenja posvojni pridjevi na -ov/-ev i -in: U Ivānovu dōlcu.

N. sg. ž. r. i u N.A.V. pl. sr. r. u odredjenom obliku svršava na -o, što je ostatak zatvorenosti nekadašnjeg ā. U nekim naseljima, analogno tome, u N. sg. srednjega roda nastavak je -o, tako da je sačuvana opozicija (pokraćeno -ā >) -ō : (pokraćeno -ō >) ō. U Vrbanju i istočno od njega, osim u Jelsi i Vrboskoj gdje je inače ā blago zatvoreno ili naginje diftonskom izgovoru, takvo pridjevsko -a, u ženskom rodu ostaje nepromijenjeno, osim kad je pod dugim akcentom: gosposkō, muškō (rōba), Ovō, je līpa māōla (Vr), Vēla Gōspā (Pt), Māpla Gūōspā (Vrs)

U istočnim naseljima na Braču i Hvaru, koja su pod utjecajem štokavskog govora, kojim govore stanovnici najistočnijih naselja Sumartina (BČ) i Sućurja (Hr), odredjeni pridjevi ž. roda u D. L. sg. imaju nastavak -on, mjesto -oj kao što je uglavnom u zapadnim naseljima otoka: onōn, dobrōn, mōlon (Pt): onōj, dobrōj, mōloj (D).

S obzirom na skenst, neodredjene oblike pridjeva možemo po-

dijeliti na ove skupine:

1. jednosložni pridjevi u m. r. s akcentom " na prvom slogu

Tip: nòv - novà - nòvo. Takvi su pridjevi: tvrd, sit, lòš, brz, đug, tih, tròm, slàb, slàk, lák. Na Hvaru i Visu kod pridjeva ove skupine akcenat N. sg. ž. roda poveo se za akcentom m. i sr. roda: nòv - nòva - nòvo, čist - čista - čisto itd.

2. Pridjevi s dugim akcentom na prvom slogu u N. sg. m. i sr. roda

Tip: svèt - svètà - svèto. Takvi su pridjevi: stòr, mlòd, sùh, žut, slòn, blid, lín, mèk, cíl, gñil, grúb, krív, skúp, tvòrd (B), šúpaj/šúpaj, lúd, jút, jòk, glùh, gúst, slíp, slòn, túst, túp, vrúc, živ, žút, dròg, cvíl, škúr, ním, đúzan, tèžak, víren, gnúsan, plítak, glòdan, rúžan, žèdan, smíšen, róvan, stróšan, šúpaj, prózan, řidak - řilkà - řilko, stróšan, tíšan, trúdan ... U ovu skupinu svrstat ćemo pridjeve koji se ovako ponašaju s obzirom na akcenat u N. sg.: gòl-golà-gòlo/golò, bòs-bosà,bòso/bosò, zdròv-zdravà-zdrèvo, pùn-punà-pùno; tènak-tònkà-tònko, frènak-frònkà-frònko, prònat-pròntà-prònto, dòbar-dobrà-dobrò (D) / dòbro (B).

3. Pridjevi kojima akcenat povlači na krajni slog u sr. rodu:

Tip: visòk - visokà - visokò. Takvi su pridjevi: mrtòv, dòbar (D), bíl, òštar, mòdar, mòkar, tèpal, dalek, dubòk, širòk, rumèn, črjèn, zelèn, studèn, drvèn, gvozdèn, vajòn/vajèn, posròn itd.

4. Pridjevi kojima akcenat ostaje na istom slogu:

Tip: bogàt - bogàta - bogàto, plahív - plahíva - plahívo. Takvi su pridjevi: strašív, gadív, smrdjív, ušjív, milostív, obilàt, brdovít, brigovít, vikovít, silovít, òcev, màterin, čèrin, bràtoy, prijatejev, krcàt, sèdlast, kúsest, mrsan, tulìsan, potri-

ban, gotôv, popôv, laživ, saživ, ščetiv, gologlôv, sladokusan, zimogrozan, jubopitan itd.

U odredjenim pridjevima akcenat ostaje kroz sve rodove i padeže na istom slogu.

Komparativ se tvori nastavcima -ji, -iji: lipji, lægji, suhji, dužji, višji, debji, krćci, žěšci, gušci, stariji, pametniji, svetiji, šaldiji, brketiji itd.

U oblicima komparativa akcenat " uvijek je na istom slogu u sva tri roda i u svim padežima. U komparativima koji se tvore sufiksom -iji akcenat " je na pretposljednem slogu, dakle stariji, osim kod pridjeva na -iv, -it, koji imaju u komparativu akcenat " na trećem slogu od kraja: strahiv - strahiviji, saživ - saživiji, silovit - silovitiiji, brdovit - brdovitiiji.

Superlativ se tvori dodavanjem nôj- obliku komparativa: nôjveći, nôjjaći, nôjzajubjeniji itd.

Zamjenice

Lične zamjenice su: jô, tĩ, ôn, onô, onâ za jedninu i mĩ, vĩ, oni, onâ, oně za množinu. Dekliniraju se ovako:

Sg.: N.	jô	tĩ	ôn	onô	onâ
G.	měne	těbe	něga		ně
D.	měni/mi	těbi/ti	němu/mu		nôj/nój nôn/jon
A.	měne/me	těbe/te	něga/ga		nũ/je
L.	měni	těbi	němu		nôj i nôn
I.	měnon	těbon	nĩn		nôn

Pl.: N. mĩ	vĩ	onĩ	ona	one
G. n̄s	v̄s		ñĩh	
D. n̄n i n̄mi(n)/non	v̄n i v̄mi(n)/von	ñĩma/jin i ñin		
A. n̄s/nas	v̄s/vas	ñĩh/jih (Hr, Vs), hi		
L. n̄n i n̄mi(n)	v̄n i v̄mi(n)	ñĩma(n)		
I. n̄n i n̄mi(n)	v̄n i v̄mi(n)	ñĩma(n)		

G. sg. lične zamjenice l. l. u Vr glasi m̄ne. I. sg. iste zamjenice u H i Pt glasi men̄n, u B, S̄B n̄min, u V men̄n, u N, DH, P̄ (s̄) mnon, u ostalim mjestima (s̄) vnon i m̄non. I. sg. od tĩ glasi: t̄b̄n (D, Vr), t̄bon (B) i tob̄n (V).

U D.L. I. pl. imamo neporedne oblike n̄n / n̄min; v̄n / v̄min. Enklitički oblici tih oblika u D. i A. glase na Braču nen, vas, a na Hvaru i Visu non, vos.

Povratna zamjenica glasi: G. s̄be, D. s̄bi, A. s̄be/se, I. s̄bi, I. s̄b̄n.

2. Posvojne zamjenice su: m̄j - moj̄a - moj̄e; tv̄j - tvoj̄a - tvoj̄e; sv̄j - svoj̄a - svoj̄e; ñeḡv - ñeḡova - ñeḡovo, ñej̄i - ñej̄o - ñej̄e (Hr, Vs), ñez̄in - ñez̄ina - ñez̄ino (D); n̄š - n̄ša - n̄še; v̄š - v̄ša - v̄še; ñih̄v - ñih̄ova - ñih̄ovo.

G. sg. glasi na Hvaru i Visu m̄ga, tv̄ga, sv̄ga, a na Braču m̄ga, tv̄ga, sv̄ga.

Pored m̄ga/m̄ga itd. upotrebljavaju se i dulji oblici moj̄ega, moj̄emu ... Ove zamjenice dekliniraju se po pronominalnoj deklinaciji (kao i odredjeni pridjevi).

3. Pokazne zamjenice, uz stare oblike ôv, ôn glase (o) vĩ(n), (o) tĩ(n), (o) ñĩ(n).

Dekliniraju se: G. (o) v̄ga, (o) t̄ga, (o) ñ̄ga, (o) v̄e, (o) t̄e, (o) ñ̄e;

D. (o)vĕn, (o)tĕn ... (o)vŏj, (o)tŏj ... U nekim mjestima na Hvaru i Braču D. i L. sg. ž. roda ima nastavak **-on**: (o)vĕn, (o)tĕn, (o)nĕn, kako je to i u pridjeva.

Prema takŏv postoje likovi (o)ovakŏv, (o)nakŏm, a čuju se i (o)vĕki, (o)tĕki, (o)nĕki.

Zamjenica sĕ čuva se u pjesmi "U sĕ vrĭme godišća". U Vr, i drugdje, čuje se: sĕga (jŭtra), sĕ (zimĕ), u D šĕ (godišća). Trag je očuvan i u priložima: danĕs, jŭtros, večerĕs, noćĕs, sinŏc, li-tŏs, sŭtra, sĭmo, što su prežici njezine nekadašnje upotrebe.

4. Upitno-odnosne zamjenice su: kŏ, čŏ, s varijantama čĕ (Hr), če (Bč) (i čĕ od stegnutih oblika ča/če + je) i kojĭ, kojŏ, kojĕ/kojĕ, pored kraćih oblika kĭ, kŏ, kŏ, koje su danas već rijetko upotrebljavaju: Kĕga si se vrŏga dŏjo? Kĕmu ĕe trĭbovat, u kĕ si ostĕvi orŭje? Kŏj kokoši vajŏ izvĕdit pipĭtu? itd.

Sklanjaju se ovako:

Sg.:	N. kŏ i kĭ	čŏ/čĕ/če	kĭ	kŏ	kĕ
	G. kŏga	čĕga i čĕsa	kĕga	kĕ	
	D. kŏmu	čĕmu	kĕmu	kŏj i kŏn	
	A. kŏga	čŏ čĕ čĕ	kĕga i kĭ kŏ	kŭ	
	L. kŏmu	čĕmu i čĕn	kĕmu	kŏj i kŏn	
	I. kĭn	čĭn	kĭn	kŏn	

Pl.:			N. kĭ	kŏ	kĕ
			G. kĭh		
			D.L.I. kĭma(n) i kĭn		
			A. kĕ	kŏ	kĕ

Sg.:	N. kojĭ / kojŏ i kojĕ / kojŏ
	G. kojĕga kojĕ

D.L.	koj ^{em} u i koj ^{gn}	koj ^{oj} i koj ^{gn}
A.	koj ⁱ , koj ^{ega} /koj ^o , koj ^e	koj ^u
I.	koj ⁱⁿ	koj ^{gn}
Pl.: N.	koj ⁱ /-i, koj ^a , koj ^o	koj ^e i koj ^e
G.	koj ^{ih}	
D.L.I.	koj ^{ima} (n)	
A.	koj ^e /-e, koj ^a , koj ^o	koj ^e i koj ^e

Zamjenica ča u A. sg. s prijedlozima glasi: č: zoč, poč, nač, uč. Mjesto čiji upotrebljava se: čihov, čihova, čihovo.

5. Neodređena zamjenica niko(r) u Dračevici znači 'nitko', a niko(r) 'netko': Nikoće dječ. Neće nikor, neboj se (D). Ovu skenatsku distinkciju ne znaju Hvar ni Vis i tamo su isti oblik: niko(r) znači 'nitko' i 'netko'.

Srednji rod zamjenice väs, svä, svö na Braču glasi: svö.

Brojevi

Broj četiri glasi četäre (B). Od dëset nadalje glase: jedanäst (D), jedanäst (L), jedonäst (Hr, Vs), jedanäst (D, Pr) i jedanäst (Pv) itd. do dvödest, a dalje dvastijedön ..., tristidvo ..., četrdesät i tri .... Glavni broj jedön, jednä, jednö (B) i brojevi koji uza se imaju jedan kao jedinicu (21, 101, 301 ...) dekliniraju se po pronominalnoj deklinaciji.

Brojevi dvö, trí, četiri, öbs, öbe i brojevi koji svršavaju broj-kama 2, 3, 4, mijenjaju se ovako:

N.A.	<u>dvö, dvi</u>	<u>trí</u>	<u>četiri</u>	<u>öbs</u>	<u>öbe</u>
G.	<u>dväjju(h) dviju(h)</u>	<u>tríju(h)</u>	<u>četiriju(h)</u>	<u>obäjju(h)</u>	<u>obíjuh</u>
D.L.I.	<u>dväma(n) dviäma(n)</u>	<u>tríäma(n)</u>	<u>četiräma(n)</u>		

Od glavnih brojeva sklanjaju se još stòtina (D), stotina (B), mijòr, milijùn (B), miljùn (D), mijàrda, bijàrda. Ostali se glavni brojevi ne sklanjaju.

Svi se redni brojevi mijenjaju. Dobivaju u nekim naseljima sekundarno -n na kraju N. sg. m. r.: prvìn, drùgin, trècin. U upotrebi su i zbirni brojevi: dvòje, tròje, čètvero; dvojica, trojica ... šestorica ... òba, òbadvo, òbadvi. Kad se uz cjelinu dodaje polovina, a predmet koji se broji je naveden, onda stoji pòl (=pol) iza oznake predmeta, a ne neposredno iza broja: trì kilò i pol, dvi ùre i pol, itd.

Uz kolektivne brojeve lična zamjenica je u nominativu: mí trì. Od ostalih brojeva spominjemo: jedòn pút ... pojedòn ... jednostrúk ... samodrùg, (u društvu sa jednim) samotrèc (u društvu s dvojicom) itd.

Glagoli

Sustav glagolskih oblika ima ova vremena i ove načine:

1. Infinitiv. Infinitivu se dodaju nastavci -t i -ć. Ako infinitivne osnova svršava na vokal, -t vrlo često sasvim otpada: nosi, prosi, kupà, putovà, sidi, ali trèst, jìst, krèst, plèst, rèc, utec, sić, vùc ...

2. Prezent. U 1. l. prezenta glagoli dobivaju nastavke: -en ... (kređen, kunèn, grèbèn), -jen ... (kùjen, krijen, kupùjen), -on, (< ān) (čůvon, kòpon, glèdon), -in ... (nòsin, govòrin, letìn). Nastavak -u čuva se u 1. l. praes. samo u glagola hoću, mògu. U 3. l. pl. praes. dolazi katkad nastavak -u mj. -e: mòlu, nòsu, letù, vòzu, ali je često u tom licu generaliziran dočetak -du: vòzmedu,

mislidu, kupūjedu, kōpodu. Tako je najčešće na Braču, i to u njegovim zapadnim neseljima.

Nekoliko glagola I. vrste imaju u prezentu na prvom slogu produljen akcenat: prōdren, prōstren, nōspen, ūspen, zōspen, ūmren, nōčmen, zāčmen, pōčmen, nōdmen itd.

Takav akcenat nalazimo na otocima Hvaru i Visu i u GH, Pr, Pč, L, Bb, M na Braču.

3. Imperativ. U imperativu u 2. l. sg. i u 1. i 2. l. pl. obično ispada i: pēc, pěsmo, pěste; krěd, krědmo, krělte; hōl, hōlmo, hōlte, vīj, vījmo, vījte (: vidit), ali dōjdi, dōjdīmo, dōjdīte, vazmī, vazmīmo, vazmīte; nažgī, nažgīmo, nažgīte, tako i maknī, potēgnī, dīgnī, pūknī, nōgnī. Ova pojava je vrlo raširena, ali nije generalizirana ni na Braču, ni na Hvaru, dok u cakavskim mjestima na Visu, a osobito u Komiži, -i/-i- redovito ostaje: cvatī, cvatīmo; kunī, kunīte; mucī, mucīte, leži, ležite itd.

4. Imperfekt. Glagolski oblici imperfekta danas se ne upotrebljavaju, osim oblika glagola bīti: bīšen, bīšeš, bīše, bīšemo, bīšete, bīšu/bīšedu, naročito s tzv. emfatičkim akcentom: da ti ga bīše (L). U leksemima iz narodnih pjesama, molitava i sl. nalazimo dosta imperfektnih oblika. Da je imperfekt bio vrlo živ i čest, svjedoče i literarni tekstovi prošlih stoljeća koje su pisali domoroci na ovim otocima.

S pomoću imperfekta glagola bīti i infinitiva tvori se način za izražavanje da je nešto valjalo ili se moglo učiniti u prošlosti: bīšete dōć, po bīte vidīli; bīšedu van prōvja(t) itd.

5. Aorist. Oblici aorista tekodjer su rijetki u današnjem govoru. Ni on, kao ni imperfekt, nije više živa kategorija, već se javlja

samo u reliktima, i to obično u 3. licu jednine:

a) u poslovicama: dugim ustaljenim izrekama: ko se lûd rîdi, nîdor ne ozdrâvi (B); îzi ko nê dobi (B); ca uhîti, uhîti ... (K)

b) u živu pripovijedanju prošlih događaja: Kal je tî čûla, ûpali se onâ. Tî me, brâte, skõsuma. Kal je tî vîdi, pîbiže. U starijim tekstovima s ovog područja i u nar. pjesmama aorist je prilično čest.

6. Futur I. Enklitički oblici prezenta glagola (i)tî (ću, ćeš, će, ćemo, ćete će/ćedu) dodaju se direktno na infinitivnu osnovu, kad slijede glagole: mêsću, striću, čûću, nesûću, ošînuću, vodiću, virovaću, pëću, stëću itd., ali jôću vîdi(t), vîćete plëst, õnće pëc.

U glagola tipa: čûvât, kupovât, znât, sovât, akcenat futura može biti dvojak: ili se u futuru osjeća granica leksičkog i sufiksnog morfema pa se a ponaša kao na ultimi, tj. nepromijenjeno: čûvâću, krepâćemo, orâćeš ... ili se futurski oblik osjeća kao cjelina pa se a ponaša kao u otvorenu slogu izven ultime i duži se u ã, skraćujući pri tome prednaglasnu dužinu kao i svaki akcenat ~: čûvâću, krepâće, orâćemo ... Prvi oblici su uobičajeni na Braču, a drugi na Hvaru, osobito oko mjesta Vrbanja i u Vrbanju.

7. Futur II. Futur II. se dvojako tvori. Običniji je od svršenog oblika prezenta glagola biti i infinitiva: kal bûde plâko(t), dõjmu sîsu; ako bûdeš pîtâ(t), nõćeš; svi koji bûdedu kopâ(t), doblîcedu jîst.

U upotrebi je oblik futura II. koji se tvori od istog pomoćnog glagola i participa aktivnog: kal bûdete bîli nâ, pol pûtâ, pîčînte; ako bûdu vikâli, tî muč.

8. Perfekt. Ovo je najčešće prošlo vrijeme. Tvori se od enklitičkih oblika prezenta glagola biti i participia aktivnog: mí_smo zvô-li, zvôli,ste i_ví. U 3. 1. sg. često se izostavlja je iza povratne zamjenice se: ôn_se umí, onà_se ručãla, osobito u živu pripovijeda-nju.

9. Pluskvamperfekt je prilično čest: bí_je rëka, tí_si bí utëka; svi_su_se bíli okupãli, kal_san_dôša. Tvori se, dakle, od perfekta glagola biti i participia aktivnog dotičnog glagola.

10. Kondicional I. se tvori od enklitičkih oblika sorista glagola biti i participia aktivnog dotičnog glagola: kal_bi_š_dôša, rëka_bin-ti, če_bimo lavurãli, ako_ne_bí daž_jilo ...

11. Kondicional II. ima dva participia aktivna, jedan pomoćnog gla-gola biti, a drugi od dotičnog glagola koji se izriče radnje: ví_bite_me bíli obandunãli, da_se_nisôn bí ošrvô; bíla_bi_se onà odč-la za_súlca, ma_je_ní bí pítô.

12. Particip prezenta ima nastavak -ć. On se ne dodaje današnjem 3. 1. praez. pl. koji ima najčešći nastavak -u (npr. glagoli s nas-tavcima -in, -iš ... u prezentu) ili -du koji je u fakultativnoj upotrebi generaliziren za sve glagole, nego na osnovu kakva je bi-la u starijem stadiju ovoga govora: oní cvíle - cvílec, spē - spēć itd.

Neki se od participia dekliniraju po pronominalnoj deklinaci-ji: dojđućo (nedíja), ol plavúće ríbe, nosëćoj ženi, a upotreblja-veju se i priloškoj službi: (uloví_ga) na_ležëću, (píše) na_stojëću ...

13. Particip preterita. Danas je taj particip mrtva kategorije.

Zabilježen je samo od nekoliko glagola: izīvši (B), rugōvši (B).

14. Particip aktivni. Nastavak -l u muškom rodu jednine, u participu aktivnom gubi se na Braču, Hveru i Visu: bī (i)tī umī, zōbī, krē, plē, čū, bō, klō, itd. U nekim naseljima mnogi participi završavaju na -a: rēka (D), īša (DH), mōga (N), nōga (L). Tako je u N, D, DH, M, L, Bb, St, Mr i Sp na Braču i na Hvaru (osim u Sv, SN, Vrs). Kod starijih osoba čuvaju se participi s -l: mōgal, zōbīl, krēl, osobito u K, SG, B, H i D.

Akcentat participa aktivnog povodi se u mnogim sličajevima za akcentom infinitiva, dok se manji broj povodi za akcentom prezenta. Vokal ǣ/u otvorenu slogu izvan ultime dulji se u ǣ̃/u svim bračkim čakavskim naseljima, osim u Sutivanu i onima na istoku otoka, koji su pod utjecajem štokavskih govora, u Vrbanju, Svirčima, Svetoj Nediji i Vrisniku na Hvaru i u svim naseljima na Visu, i to u ženskom i srednjem rodu jednine i u svim rodovima množine: bižō - bižāla - bižālo; blējō - blejāla - blejālo, gladovō - gladovāla - gladovālo.

U takvim glagolima na Hvaru, a spoređički i na Visu, a u ž. r. sg. participa ostaje pod akcentom, dok se akcent u m. rodu pomiče prema početku riječi, a za njim se katkad povodi i akcent sr. roda: bižo - bižāla - bižolo, bōjol - bōjāla - bōjalo itd.

15. Particip pasivni tvori se redovito nastavkom -n: oprōn, dōn, učinēn, kopōn, ūdren, ali prōpet, prōklet, prōstyt, prīgnut, nōgnut.

Glagoli po vrstama s obzirom na akcent

I. vrsta

a) Glagoli s akc. " na kraju u prezentu i s kratkim slogom ispred

akcenta:

praes. 1.	<u>pletě̃n</u>	inf.	<u>plě̃st</u>
2.	<u>pletě̃š</u>	imper.	<u>plět-plětmo-plětte</u>
3.	<u>pletě̃</u>	part.praes.	<u>pletů̃c</u>
1.	<u>pletemō̃</u>	part.akt.	<u>plē̃(1)-plē̃la-plē̃lo</u>
2.	<u>pletetě̃</u>	part.pas.	<u>pletē̃n-pletenā̃-pletenō̃</u>
3.	<u>plet-ŭ̃/-ě̃du</u>		

Takvi su glagoli: cvě̃st, mě̃st, bō̃st, dově̃st, *grest (koji ima samo prezentske oblike). U Vr, Sv i Vrs glagoli ovoga tipa imaju u prezentu akcentat na istom slogu (pletě̃n, pletemō̃, pletetě̃, pletě̃du)

b) Glagoli s akcentom u prezentu na istom slogu i dugim slogom ispred akcenta:

praes. 1.	<u>mūzě̃n</u>	inf.	<u>mū̃st</u>
2.	<u>mūzě̃š</u>	imper.	<u>mūz-mūzmo-mūzste</u>
3.	<u>mūzě̃</u>	part.prez.	<u>mūzů̃c</u>
1.	<u>mūzemō̃</u>	part. akt.	<u>mūza(1)-mūzla-mūzlo</u>
2.	<u>mūzetě̃</u>	part. pas.	<u>muzē̃n-muzenā̃-muzenō̃</u>
3.	<u>mūz-ŭ̃/-ě̃du</u>		<u>muzē̃n-muzenā̃-muzenō̃</u>

Takvi su glagoli: sić̃, strić̃, grī̃st, pě̃st, krě̃st (Hr) ... i glagoli s akc. u infinitivu: lě̃c, rě̃st, trě̃st, zě̃st, grě̃st, a koji imaju part. praes.: lě̃guć, rě̃stuć, trě̃suć, zě̃buć itd.

c) Glagoli s akcentom na osnovnom slogu u prezentu:

praes. 1.	<u>bijē̃n</u>	inf.	<u>bit̃</u>
2.	<u>bijē̃š</u>	imper.	<u>bij, bijmo, bijte</u>
3.	<u>bijē̃</u>	part.praes.	<u>bijuć</u>
1.	<u>bijemō̃</u>	part. akt.	<u>bī̃(1)-bī̃la-bī̃lo</u>
2.	<u>bijete</u>	part. pas.	<u>bijeñ-bijenā̃-bijenō̃</u>
3.	<u>biju</u>		

Takvi su glagoli: šit, čut, klāt, léc, pīt, gnīt, prodrīt, prostrīt, zečēt, načēt, prodrīt, prostrīt, umorit, vazěst, nasūt, nadit, žāt/žēt.

II. vrsta

a) Glagoli s akcentom " na korijenu u prezentskim oblicima:

praes. 1.	<u>zinen</u>	inf.	<u>zīnut</u>
2.	<u>zineš</u>	imperf.	<u>zīn-zīnmo-zīnte</u>
3.	<u>zine</u>	part.praes.	<u>zīnuć</u>
1.	<u>zīnemo</u>	part. akt.	<u>zīnu(1)-zīnula-zīnulo</u>
2.	<u>zīnete</u>	part. pas.	<u>zīnut-zīnuta-zīnuto</u>
3.	<u>zīnu</u>		

Takvi su glagoli: poginut, čeznut, niknut, pjūnut, potisnut, pūknut, slėgnut, vēnut ...

b) Glagoli s akcentom na korjenitu slogu u prezentu:

praes. 1.	<u>nōgnen</u>	inf.	<u>nōgnūt</u>
2.	<u>nōgneš</u>	imperf.	<u>nōgni-nōgnimo-nōgnite</u>
3.	<u>nōgne</u>	part.praes.	<u>nōgnuć</u>
1.	<u>nōgnemo</u>	part. akt.	<u>nōgnū(1)-nōgnūla-nōgnūlo</u>
2.	<u>nōgnete</u>	part. pas.	<u>nōgnut-nōgnuta-nōgnuto</u>
3.	<u>nōgnu/nōgnedu</u>		

Takvi su glagoli: okrēnut, stėgnut, potėgnut, ustėgnut, maknut, umaknut, oldahnut, udahnut, primaknut, usahnut, osvenut ...

Neki glagoli ove vrste imaju part.akt. po drugom tipu: māka-mākla-māklo
 III. vrsta I. razred nika-nikla-niklo.

a) Glagoli s akcentom na osnovnom slogu u prezentu:

praes. 1.	<u>ščědin</u>	inf.	<u>ščědit</u>
2.	<u>ščědiš</u>	imperf.	<u>ščěd-ščědimo-ščědte</u>
3.	<u>ščědi</u>	part.praes.	<u>ščědać</u>
1.	<u>ščědimo</u>	part. akt.	<u>ščědi(1)-ščědila-ščědilo</u>
2.	<u>ščědite</u>	part. pas.	<u>ščědjēn-ščědjēna-ščědjēno</u>
3.	<u>ščěd-u/-idu</u>		

Takvi su glagoli: blīdit, ćūtīt, ćulīt, glōdnīt, poćōrnīt (B), poskūpīt, sirīt, stīdīt, žēdnīt, žūtīt itd.

b) Glagoli s akcentom na nastavku u prezentu:

praes. 1.	<u>želīn</u>	inf.	<u>želīt</u>
2.	<u>želīš</u>	imperf.	<u>žel-želimo-želite</u>
3.	<u>želī</u>	part.praes.	<u>želěć</u>
1.	<u>želīmo</u>	part. akt.	<u>želī(1)-želīla-želīlo</u>
2.	<u>želīte</u>	part. pas.	<u>željen-željena-željeno</u>
3.	<u>žel-ū/-īdu</u>		

Takvi su glagoli: letīt, bolīt, gorīt, grmīt, grđīt, rumenīt, ze-lenīt, srbit, vertīt (B) itd.

Nastavak -e u 3. l. pl. praes. čuva se dobro u naseljima oko Vrbanja (Sv, SN, Vrs, Pt, Vr), a sačuvan je i u participu praes.

II. razred.

U ovaj razred spadaju glagoli tipa bižāt (< *bēgēti) u kojih se skcenat ponaša kao i u glagola I. razreda grupe b), tj. imaju skcent u prezentu na nastavku: bižīn, bižīš, bižī ...

Takvi su glagoli: ležāt, blējāt (B), držāt, klečāt, mučāt itd.

U part. akt. na Braču akcenat je ovakav: bižō(1)-bižāla-bižālo;
na otoku Visu i u naseljima Vr, Vrs, SN na Hvaru: biža-bižāla-
-bižālo, a u ostalim naseljima na Hvaru: bižo(1)-bižāla-bižolo.

IV. vrsta

a) grupa. Glegoli s akcentom ~ na osnovi

praes. 1. <u>jūbin</u>	inf.	<u>jūbit</u>
2. <u>jūbiš</u>	imper.	<u>jūb-jūvmo-jūvte/jūbi, jūbimo-</u> <u>-jūbite (V)</u>
3. <u>jūbi</u>		
1. <u>jūbimo</u>	part.pras.	<u>jūbeč</u>
2. <u>jūbite</u>	part.akt.	<u>jūbīl-jūbīla-jūbīlo</u>
3. <u>jūb-u/-idu</u>	part.pas.	<u>jūbjen-jūbjena-jūbjeno</u>

Takvi su glegoli: brōnit, būnit, dičit, dōvit, drōžit, dūžit, fō-
līt, grīžit, grōdit, gūlit, kōdit, krīvit, kūpit, mūtīt, plīvīt,
rūbit, sūžit, trūbit, slūžit, vōrit (B), vōržit (B), zabašurit
itd.

b) grupa. Glegoli koji imaju akcenat na prezentkom nastavku

Tip: brojit:

praes. 1. <u>brojīn</u>	inf.	<u>brojit</u>
2. <u>brojiš</u>	imper.	<u>brōj-brōjmo-brōjte/brojī-bro-</u> <u>-jimo-brojite (V)</u>
3. <u>broji</u>	part.praes.	<u>brojēc</u>
1. <u>brojīmō</u>	part.akt.	<u>brojī(1)-brojīla-brojīlo</u>
2. <u>brojītē</u>	part.pas.	<u>brōjen-brōjena-brōjeno</u>
3. <u>broj-ū/-idu</u>		

Takvi su glegoli: častīt (B), grdit, gojit, gostīt, krstīt, pos-
tīt itd.

c) grupa. Glagoli koji imaju u prezentu akcenat " na osnovnom slogu.

Tip: točit

praes. 1. <u>tòčin</u>	inf.	<u>točit</u>
2. <u>tòčiš</u>	imper.	<u>tòč-tòšmo-tòšte/toci-tocimo-</u> <u>-tocite</u> (V)
3. <u>tòči</u>	part.praes.	<u>tòčéc</u>
1. <u>tòčimo</u>	part.akt.	<u>točí(1)-točila-točilo</u>
2. <u>tòčite</u>	part.pas.	<u>tòčen-tòčena-tòčeno</u>
3. <u>tòč-u/-idu</u>		

U Vrbanji i u naseljima nekolo zadržan je u 3. 1. pl. praes. nastavak -e: tòče

Takvi su glagoli: vodit, mislit, molit, stvorit, složit, omlitavit, govorit (B), svidočit, prgodišćit; gázit (< gázit), gršbit, obogátit, siromášit, privěrit, oslšbit, stěvit, pomodrít, pomollt itd.

V. vrsta

a) grupa. Glagoli s akcentom ~ u prezentu na osnovnom slogu

Tip: čůvát

praes. 1. <u>čůvon</u>	inf.	<u>čůvát</u>
2. <u>čůvoš</u>	imper.	<u>čůvoj-čůvojmo-čůvojte</u>
3. <u>čůvo</u>	part.praes.	<u>čůvšjuć</u> (Bč), <u>čůvèjuć</u> (B)
1. <u>čůvamo</u>	part.akt.	<u>čůvô(1)-čůvála-čůvəlo</u> (Bč)/ <u>čůvôl-čůvəla-čůvəlo</u> (B)
2. <u>čůvate</u>	part.pas.	<u>čůvon-čůvona-čůvono</u>
3. <u>čůvəju</u> (B)/ <u>čůvodu</u> (Bč)		

Akcentat kakav je u Bč javlja se i u drugim čakavskim naseljima

ma u Vr, SN, Vrs i Pt na Hvaru, dok se akcent kakav je u B javlja u ostalim čakavskim naseljima na Hvaru.

Glagoli ove grupe su: būcāt, gūrāt, hrīpāt, kōrāt, prōščāt, prū-
žāt, pūhāt, pītāt, rōjāt, rūčāt, rūgāt, uživāt, vēžāt, vikāt, za-
čīnāt, vōjāt, zībāt, šćīpāt, škripāt, kjūvāt.

b) grupa. Glagoli s akcentom " na osnovnom slogu u prezentu:

Tip: glèdot

praes. 1. <u>glèdon</u>	inf.	<u>glèdot</u>
2. <u>glèdoš</u>	imperf.	<u>glèdoj-glèdojmo-glèdojte</u>
3. <u>glèdo</u>	part.praes.	<u>glèdojuć</u>
1. <u>glèdomo</u>	part.akt.	<u>glèdo(1)-glèdola-glèdolo/ (igrōl - igrēla - igrēlo)</u>
2. <u>glèdote</u>	part. pas.	<u>glèdon-glèdona-glèdono</u>
3. <u>glèd-oju/-odu</u>		

Takvi su glagoli: brījot, grījot, mīcot, plèskot, rīzot; sīpot, u-
žīnot, večerot, tīgot (Bč); kējot (= kējot), jāhot, kāpjot, kšjot,
plākot, poznāvot; igrāt, imāt/jemāt (L), iskāt, cžāt, kvocāt, me-
cāt, peñēt, trovēt, zobāt; trkāt (Bč), srkāt (Bč), strgāt (Bč), ko-
ji na Hvaru i Visu pripadaju drugim (akcentatskim) grupama: tōrkāt-
tarčīn; sōrkāt-sōrčen; stargāt-stargōn itd.

c) grupa. Glagoli s akcentom ^ u prezentu na nastavku:

Tip: znāt

praes. 1. <u>znōn</u>	inf.	<u>znāt</u>
2. <u>znōš</u>	imper.	<u>znōj-znōjmo-znōjte</u>
3. <u>znō</u>	perf.praes.	<u>znājuc</u>
1. <u>znōmo</u>	part.akt.	<u>znō(1)-znāla-znālo</u>
2. <u>znōte</u>	part.pas.	<u>znōn-znōnā-znōno</u>
3. <u>znājju/znōdu</u>		

Takvi su glagoli: arvăt(se), krepat, sĵăt, osedlat, (o) stargăt, obasĵăt itd.

VI. vrsta

a) grupa. Glagoli s akcentom " na osnovnom slogu u prezentu:

Tip: kupovăt

praes. 1.	<u>kupŭjen</u>	inf.	<u>kupovăt</u>
2.	<u>kupŭješ</u>	imper.	<u>kupŭj-kupŭjmo-kupŭjte</u>
3.	<u>kupŭje</u>	part.praes.	<u>kupŭjuć</u>
1.	<u>kupŭjemo</u>	part. akt.	<u>kupovô(1)-kupovăla-kupovălo</u> (Bč, Vr) <u>kŭpovo(1)-kŭpovala-kŭpovalo</u> (Hr)
2.	<u>kupŭjete</u>	part. pes.	<u>kupovŏn-kupovŏna-kupovŏnŏ</u> (Bč, Vr) <u>kŭpovon-kŭpovona-kŭpovono</u> (Hr)
3.	<u>kupŭju</u>		

Takvi su glagoli: darovăt, dugovăt, gladovăt, kovăt, mirovăt, putovăt, ratovăt, sovăt, štovăt itd. U ovu grupu spadaju glagoli s akc. " na istom slogu u infinitivu i prezentu: svitovot, bjŭvot, rŏzlikovot, srămovot, tribovot, virovot itd.

b) grupa. Glagoli kojima se osnova svršava na -iva, a u prezentu imaju akcent " na krajnjem slogu i dužinu ispred akcenta: zaduži-văt - zadužiĵĕn, a koji jedino na Braču imaju akc. ~ na osnovnom slogu u prezentu.

Tip: dobĭvat

praes. (Hr, Vs)	<u>dobĭĵĕn</u>	(Bč)	<u>dobĭjen</u>
2.	<u>dobĭĵĕš</u>		<u>dobĭješ</u>
3.	<u>dobĭĵĕ</u>		<u>dobĭje</u>
1.	<u>dobĭjemŏ/dobĭĵĕmo</u> (Vr)		<u>dobĭjemo</u>

2. dobījetè/dobījète (Vr)   dobījete
 3. dobījū (Vr)/dobīvāju/dobījedū   dobīju/dobījedu

inf.   dobījāt

imper.   dobīvoj-dobīvojmo-dobīvojte

part.praes. dobīvājuć (Hr,Vs)/dobivājuć (Bč)

part. akt. dobivō(1) - dobivāla - dobivālo (Hr, Vs)
dobivōl - dobivāla - dobivālo (Bč, Vr)

part. pas. dobivēn - dobivenā - dobivenō

Takvi su glagoli: podrugīvāt, pričešćivāt, zabrañivāt, procinīvāt, počivāt, polkivāt, umivāt, zaduživāt itd. Kako je ovo varijante akcenata u infinitivu, prezentu i participu aktivnom, vezano uz određena naselja, ove se varijante ne navode posebno u gradnji, nego se navodi onaj oblik 1. l. sg. praes. koji upotrebljava naselje iz kojega je jezična potvrda u primjeru.

Onomastika. Gradnja rječnika obuhvaća samo malen dio onomastičke gradnje s ovih otoka, uglavnom se navode imena naselja, naziv za stanovnika (etnik) i pridjev od naseljena mjesta (ktetik), kao i najobičnija osobna imena, te usput pokoji mikrotoponim.

Medjutim onomastička gradnja s ovog područja dobro je i podrobno obradjena u redovima P. Skoka, M. Hraste i P. Šimunovića, i to:

P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima, Zagreb 1950, knj. 1-II (za Brač str. 172-181, za Hvar str. 181-191, za Vis str. 192-197 i za Korčulu (193-208).

M. Hraste, Antroponimijska i toponimijska općine hvarske, Hrvatski

dijalektološki zbornik I, Zagreb 1956, 331-385.

P. Šimunović, Sumartinska onomastika, Rasprave Instituta za jezik I, 1968, 89-119.

P. Šimunović, Toponimijska otoka Brača, Brački zbornik X, Supetar 1972, 350 str.

Sintaksa. Čakavska sintaksa još nije proučena. Prijeko je potrebno, stoga, izdati što više akcentuiranih čakavskih tekstova, jer je moguće samo na većoj količini gradje otkriti zakonitosti koje vladaju u čakavskoj rečenici. Ovaj posao ustrezno i dosljedno obavlja ovaj časopis. Dijalekt se ostvaruje više u govornoj nego u pisanoj formi. Zato se dijalekt u usporedbi s književnim jezikom odlikuje jačom emotivnošću, slobodnijim izborom izražajnih sredstava i aktivnijom tvorbom. U ovom govoru prisutna su vrlo raznolika sintaktička i stilistička sredstva, što se očituje u pojednostavljenju morfoloških kategorija.

a) u deklinaciji: ujedničavanje padežnih oblika,

b) u konjugaciji: pojednostavljenje vremena. Javljaju se uglavnom prezent, perfekt i futur I, ali je broj modalnih oblika veći nego u književnom jeziku.

Za čakavsku sintaksu značajno je da je red riječi u rečenici prilično slobodan. Njihov raspored u rečenici uvjetovao je govornik već prema tome što je htio istaći. Enklitike i pridjevi u službi atributa mogu se naći ispred i iza riječi kojoj pripadaju: reka je če ti, jer je teko ti; ove tri kozu su za raču, ostavi san kozo tri za raču; a kruha zeru dođ kokošon. Elipse su česte, naročito u pripovijedanju, jer govornik u živu govoru izostavlja poje-

dine dijelove rečenice, koje on nadoknađuje gestom ili drugim govornim vrednotama: a jô néga pjús po čûnki, jôš mu se i sâd poznâju prsti. Ne fâli mu ništa, po se uzobîsti? Često su bezlične konstrukcije: zabolilo ga i pasâlo mu je. Logički subjekt nalazimo u izrazima: ospâlo me na ležecû, milo mi je bilo; vajâlo mu je pôc, ni bilo druge itd. Funkciju predikata može preuzeti čitava rečenica: ni tô pjûnut po pplîpit.

Ponevljanje služi za pojačavanje tvrđnje i/li/ poticanja: a ôn grě, grě, grě; homoća dôma, homoća.

U čakavskom je česta konstrukcija prijedlog i imenica umjesto pridjeva, osobito opisnog i gradivnog: tô mi je bušt ol tetě, kolôjna ol zlôta. Česta je upotreba ličnih zamjenica umjesto posvojnih: ô emu je otâc bi u râtû; i upotreba singulara umjesto plurala u konstrukcijama: bi je lovit ribu /-ribe/; orih je šêgodišća urodî; mâslina se dobro podnila, biće ôja kâ vodě itd.

Zanimljiva je modalna konstrukcija koja je neka vrsta kontaminacije paratektičkog i hipotektičkog poimanja: pîtô me da će bi tili ol mène; a ôn da su tô lupězi bili; svě misli da će bi učeni za spôsît se.

Konstrukcija za + infinitiv očito je unesena iz romanskih jezika: dâcu ti za grōdit, ne bi dô za čovika spôsît.

U rečenicama dolazi i tzv. "preteritni perfekt" za prošle događaje za koje nije sigurno jesu li se dogodili: bićedu bili u njih na obidu, bićedu bili pesâli kûs pûtâ do sùnac zopâda. Ovoj je slična konstrukcija od imperfekta pomoćnog glagola biti i infinitiva: bišete dôc po bite bili vidili; bišedu stôt do krâja, po bidu

zněli na čemu smo.

Udara u oči izjednačivanje lokativa i instrumentala u lokalnoj upotrebi s oblikom akuzativa: bi san u Split; spoli smo pol bor; stoji pril kuću i glědo čuru na ponistru. Ovo je utjecaj rom. jezika još iz prvotnih vremena hrvatsko-romanske simbioze na našem primorju.

Čakvsku sintaksu, međjutim, treba tek početi proučavati.

